

Tartu Ülikool
Usuteaduskond
Praktilise usuteaduse õppetool

Robert Bunder

Misjonitöö Eesti Evangeelses Luterlikus Kirikus
2004. ja 2018. aasta koguduste sõnaliste aruannete põhjal

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Dr. theol. Kaido Soom

Tartu 2020

Sisukord

Sisukord.....	2
Sissejuhatus	3
1.1 Misjoni olemus ja ajalugu.....	6
1.2 Misjon tänapäeval	9
1.3 Misjon Eesti Evangeelses Luterlikus Kirikus	12
Uurimus	15
2. Vertikaalne misjon	15
2.1 Jumalateenistus.....	15
2.2 Sõnaline kuulutus väljaspool jumalateenistust.....	18
2.3 Koguduse liikmete isiklik kuulutus ja tunnistus.....	19
2.4 Misjoniüritused.....	20
2.5 Koguduse õpetaja tegevus väljaspool jumalateenistust	22
2.6 Teated.....	23
2.7 Laste,- noorte,- kooli ja peretöö	25
2.8 Kontakt välismisjoniga	26
3. Horisontaalne misjon.....	28
3.1 Hoolekandeesutuste töö, hingehoid ja kodukülastused	28
3.2 Diakoonia ja sotsiaaltöö	30
4. Teeliste Kirik ja Kirikute Öö	31
5. Kogu töö	32
6. Puudub.....	33
Kokkuvõte	35
Kasutatud allikad	37
Summary.....	40
Lisad	43

Sissejuhatus

Teema valik on tingitud mitmest põhjusest. Esiteks pakub mulle Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku (EELK) liikmena huvi, millist misjonitööd kirikus tehakse. Olen teinud kirikliku noorsootöö raames koostööd mitmete välismisjonäridega, kes on töötanud EELK-s. Lisaks olen läbinud 9 kuud kestva EELK Noorte Piibli- ja Misjonikursuse. Kuna olen mitmel viisil kokku puutunud misjoniga EELK-s, siis on ülevaatliku pildi saamine kogu kirikus tehtavast misjonitööst mulle endale huvitav.

Teiseks on misjon väga oluline teema EELK enda jaoks. EELK arengukava 2019-2028 ütleb, et EELK missiooniks on täita Kristuse misjonikäsku.¹ Nii on misjon, selle mõtestamine, kaardistamine ja toetamine kirikule väga tähtsaks küsimuseks, kuna see puudutab kogu kiriku kõige olulisemat ülesannet, Kristuse sõnumi levitamist ja inimeste liitmist kirikuga läbi ristimise ja õpetamise. Kuna EELK-s langeb annetajaliikmete arv ning noorte inimeste pealekasv on väga väike, siis peab kirik hakkama paratamatult lähitulevikus läbi mõtlema, kuidas jõuda rohkemate inimesteni ja kasvatada uut põlvkonda aktiivseid koguduse liikmeid. Kui annetajaliikmete arv jätkuvalt langeb, siis on kirikul tulevikus raske majanduslikult hakkama saada ning üleval pidada lisaks misjonile ka teisi töövaldkondi, olgu need laste- ja noortetöö, peretöö, diakoonia jne. Seega on misjon otseselt seotud EELK teiste töövaldkondadega ning kiriku püsimise ja tähtsusega Eesti ühiskonnas.

Kolmandaks on misjon tähtis ka praktilise teoloogia jaoks Eestis. Praktilise teoloogia osadest on näiteks ilmunud mitmeid teoseid homileetika ja liturgika vallas, kuid missioloogia õpikut või käsiraamatut seni Eestis ilmunud ei ole. Samas on jutlustamine ja liturgia otseselt seotud ka misjoniga, kristliku sõnumi kuulutamisega, et see võiks leida uusi vastuvõtjaid. Missioloogia on maailma teoloogia maastikul väga lai ala, millel on kokkupuutepunkte geograafia, kommunikatsiooni, antropoloogia, ajaloo jt distsipliinidega. Paljudes suurtes ülikoolides on olemas eraldi missioloogia õppejõud ja teadlased. Nii võiks minu bakalaureusetöö juhtida ka Eesti praktilises teoloogias tähelepanu sellele väga tähtsale, aga küllaldase tähelepanuta jäänud alale,

¹ http://www.eelk.ee/wp-content/uploads/2018/11/Arengukava_2019-2028.pdf. (24.10.19).

milleks on missioloogia. Loodan ka, et lähiajal võiks ilmuda eestikeelne misjoniõpik, mis innustaks tulevasi üliõpilasi missioloogiaga tegelema.

Minu töö eesmärk on kajastada misjonitööd EELK-s. Minu uurimisküsimusi on kaks, esiteks: millised muutused on toimunud EELK misjonitöös, lähtudes 2004. ja 2018. aasta koguduste sõnalistest aruannetest? Teiseks: Milline on misjonitöö, mida tehakse EELK kogudustes 2018. aasta seisuga?

2018. aasta aruannete uurimine peaks andma ülevaate hetkel EELKs tehtavast misjonitööst, kuna 2018 aasta aruanded olid siis, kui ma alustasin oma töö kirjutamist, viimased pea täielikult konsistooriumisse laekunud aruanded. Otsustasime koos juhendajaga ka tuua sisse võrdluse 2004. aastaga, et näha kuidas on misjonitöö muutunud ja millised arengud on viinud praeguse seisuni. 2004. aasta aruanded valisime kokkuleppel juhendajaga, kuna need olid meie hinnangul piisavas ajalisel kauguses 2018. aastast ja annavad seega hea aluse võrdluseks.

Loodan, et minu tööil võiks olla praktiline väärtus, näiteks saaksid seda kasutada EELK misjonikomisjon ja Misjonikeskus oma strateegiate ja plaanide väljatöötamisel. Arvan, et ülevaade kogu kirikus tehtavast misjonist, selle muutumisest, ja erinevatest arusaamadest misjonitöö osas võiks olla suureks abiks misjoni kaardistamisel ja tulevasel tegevusel.

Allikatena kasutan 2004. ja 2018. aasta EELK koguduste sõnalisi aruandeid. Kõik EELK kogudused peavad esitama kord aastas EELK konsistooriumile sõnalise aruande, kus muuhulgas antakse ülevaade koguduses olevatest erinevatest töövaldkondadest, sealhulgas misjonist. Nendes dokumentides esitatud infot võtangi siis arvesse. Sõnaliste aruannetega käisin tutvumas Tallinnas kohapeal EELK konsistooriumis, kuna nendest ei tehta koopiaid ja välja ei laenutata. Aruannetest saadud info jagasin valdkondade kaupa, kogudes ühise nimetajaga vastused ühe alapeatüki alla, nt piiblitunnid, osadusõhtud jt paigutasin alapeatüki „Sõnaline kuulutus väljaspool jumalateenistust“ alla. Seejärel võrdlesin 2004. ja 2018. aasta tulemusi ning analüüsisin kogutud andmeid kasutades erinevate teoloogide teoseid. Pakkusin välja ka mõned võimalikud põhjused muutustele misjonitöös.

Minu lõputööd mõjutas märkimisväärselt ka 2020. aasta märtsis Euroopat ja ka Eestit tabanud koroonaviiruse epideemia. Nimelt suleti tänu eriolukorrale EELK Konsistooriumi arhiiv, kus hoitakse ka koguduste sõnalisi aruandeid. Mul õnnestus külastada arhiivi ühe korra enne koroonakriisi, kuid olin arvestanud, et saan seda vähemalt ühe korra veel teha. Tänu tekkinud olukorrale polnud see aga enam võimalik. Oleksin tahtnud oma töös tuua rohkem konkreetseid

näiteid kogudustest, kuid tänu arhiivi sulgemisele polnud mul võimalik seda teha. Siiski jõudsin töötada kõik 2004. ja 2018. aasta aruanded läbi ja nii sain üldpildi misjonitööst EELKs. Seega õnnestus mul ka leida vastused sissejuhatustes püstitatud uurimisküsimustele.

Eraldi tahaksin ära märkida ka seda, et EELK Konsistooriumi arhiiv pole täielikult füüsiliselt korrastatud ja seega puuduvad dokumentidel õiged arhiivinduslikud leidandmed. Sel põhjusel kasutasin selliste üldväidete puhul, nagu „2018. aastal nimetas 23 kogudust oma misjonina jumalateenistust“ ka üldviidet, et see fakt pärineb EELKKA (Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku arhiiv) 2018. aasta koguduste sõnalistest aruannetest. Kui olen kasutanud konkreetseid näiteid, siis olen viidanud konkreetse koguduse sõnalise aruande vastavale leheküljele.

Minu uurimuse juhatab sisse teoreetiline osa, kus kasutan erinevate, nii Eesti kui ka välismaa teoloogide teooriaid et anda ülevaade misjonist, selle muutumisest ning seisust tänapäeval. See valmistab ette uurimust ja aitab mõista laiemat tausta ning konteksti, milles toimub misjonitöö EELKs. Teoreetilises osas tutvustan ka üldisemalt misjonit EELKs kasutades selleks avalikke infoallikaid, nagu EELK koduleht, EELK Misjonikeskuse koduleht jne. Selline tutvustus on vajalik, et näha kuidas mõistab ja edastab EELK laiemale avalikkusele ise misjoni tähtsust, selle olemust ja kogudustes tehtavat misjonitööd.

Kokkuvõtteks töö ülesehituse kohta võib siis öelda, et uurimusele eelneb teoreetiline misjonit, selle olemust, ajalugu ja hetkeseisu nii maailmas kui ka Eestis tutvustav osa. Uurimuses olen jaganud teemade kaupa aruannetest selgunud vastused. Teemaatilise jaotusi koostas in ise, kuid suurem vertikaalne-horisontaalne jaotus põhineb anglikaani teoloogi John Stotti mõtetel, mida tutvustan alapeatükis „Misjon tänapäeval“. Lisaks vertikaal-horisontaalsele jaotusele olen lõppu paigutanud vastused, mis ei sobi kummagi eelnimetatu alla. Nii koosneb töö teoreetilisest osast ja uurimusest, mis on omavahel seotud, toetavad üksteist ja annavad selge ülevaate misjonitööst EELKs 2018. aastal ja selle muutumisest võrreldes 2004. aastaga.

1.1 Misjoni olemus ja ajalugu

Selleks, et mõista konteksti, milles toimub EELK misjonitöö, on vaja mõista misjonit ennast, selle olemust, tausta ja arenguid läbi ajaloo.

Jan A. B. Jongeneel, Utrechti ülikooli missioloogia õppejõud, kirjutab, et sõna misjon tuleb ladinakeelsest sõnast *mittere*, mis tähendab „läkitama, välja saatma“. Selle sõna kreekakeelsed vasted on *apostellein* ja *pempein*, mida kohtame ka Uues Testamendis. Näiteks Johannese evangeeliumi 20 ptki salmis 21: „Rahu teile! Nõnda nagu Isa on läkitanud (*apostellein*) minu, nõnda saadan (*pempein*) ka mina teid.“² Ladinakeelses Piiblis, Vulgatas, tõlgiti nii Jh 20,21 kui ka mujal *apostellein* ja *pempein* mõlemad sõnaga *mittere*. Jongeneel järeldab, et *mittere* ja *apostellein* on täpselt sama tähendusega. Nii sisaldas misjoni mõiste juba algusest peale läkitamist ja väljasaatmist, et jõuda väljaspool olevate inimesteni.³ Seega võib öelda, et esimesed misjonärid olid Jeesuse apostlid, kelle tema oli välja läkitanud. Apostli amet vastab mingil määral kõige paremini misjonäri tööle tänapäeval. Muidugi ei saa iga hilisemat misjonäri pidada apostliks, see

² <http://www.piibel.net/#q=jh%2020%2C21>. (26.09.19).

³ Jongeneel, J.A.B. (2002). *Philosophy, Science and Theology of Mission in the 19th and 20th Centuries*. Frankfurt Am Main: Peter Lang GmbH. Lk 58.

nimetus jäeti ainult neile, kes seda Uues Testamendis kannavad. Aga näiteks apostel Paulus on üks esimesi näiteid kristlikust misjonärist.

Kust tuli aga Jeesuse apostlite veendumus ja tahe minna välja, panna oma elu ohtu ning kuulutada sõnumit Kristusest? Dana L. Robert, kristliku ajaloo ja misjoni uurija, kirjutab, et misjon on midagi, mis kuulub kristluse olemuse juurde. Kristluse filosoofilises struktuuris on idee universaalsusest, sellest et sõnumit Jeesusest Kristusest vajavad kõik rahvad maailmas. Ristiusu pühakirjas, Piiblis, on selged Jeesuse käsud, kus ta annab ülesande minna kogu maailma ja kuulutada. Kõige selgemalt on seda näha Matteuse evangeeliumi lõpus, kus Jeesus annab jüngritele käsu minna kõike maailma, teha jüngriteks kõik rahvad, ristides neid Isa, Poja ja Püha Vaimu nimel ning õpetades neid pidama kõike, mis Jeesus oli käskinud.⁴ Seda kirjakohta (Mt 28:20) ongi hakatud kutsuma suureks misjonikäsuks.

Robert täiendab Jongeneeli mõtet, öeldes, et Uues Testamendis on 206 korda kasutatud sõna, mis tähendab läkitamist ja saatmist, millest kõige levinum on *apostellein*.⁵ Seega on inimeste läkitamine ja saatmine Uues Testamendis väga oluline teema. Nii võime öelda, et misjon on seotud ristiusu tuumaga. Kristlik sõnum oli algusest peale mõeldud jagamiseks, levitamiseks.

Kolm sajandit pärast Jeesuse elu, nimetas ennast kristlaseks umbes 10% Rooma impeeriumi kodanikest.⁶ Kristlus, vaatamata tagakiusamistele, oli kasvanud ja levinud väga kiiresti. Kristluse leviku kohta on välja toodud erinevaid põhjuseid.

Kanadas elav baptistipastor ja teoloog Stephen Bedard⁷ on kokku võtnud viis ajaloolist põhjust, mis kristluse levimise taga.

- 1) Oli olemas juudi diasporaa. See tähendab, et pea igas Rooma riigi osas oli mõni juudi kogukond, mille kaudu juudi religioon puutus kokku ka paganatega. See tegi kristlaste misjonitöö lihtsamaks.
- 2) Kreeka keele levik. Tänu Aleksander Suure vallutustele ja hellenismile rääkis väga suur osa impeeriumi elanikest kreeka keelt. Sel põhjusel said nad aru ja võisid lugeda ka lihtsas kreeka keeles kirjutatud kristlaste pühakirja.

⁴ <http://www.piibel.net/#q=mt%2028%2C%2019%2D20>. (15.10.19).

⁵ Robert, D. (2009). Christian Mission. How Christianity became a World Religion. Oxford, UK: Wiley-Blackwell. Lk 1, 2, 11.

⁶ Ibid. Lk 10.

⁷ <http://www.stephenjbedard.com/about-me/>. (26.09.19).

- 3) Kreeka filosoofia. Sellised mõtlejad, nagu Platon, Aristoteles jt, olid oma ideedega haritlaste seas tuntud. Paljud antiikfilosoofide mõtteskeemid osutusid kristlastele hiljem abiks oma usu selgitamisel ja kaitsmisel.
- 4) Rooma teedevõrgustik. Tänu väga headele teedele ning väljaarendatud võrgustikule said kristlikud misjonärid kiiremini kui kunagi varem liikuda ühest paigast teise.
- 5) Pax Romana ehk Rooma rahu. Kuna Rooma riik oli suur, seal kehtisid Rooma seadused ja rahu, siis see võimaldas kristlikul sõnum kiiresti levida.⁸

Muidugi ei selgita need põhjused miks tavalised inimesed tol ajal ikkagi liitusid kristliku kogudusega nii suurel hulgal, et sellest sai lõpuks valitsev religioon Rooma riigis.

Helmut Köster, Harvardi ülikooli Uue Testamendi ja varajase kristluse professor, kirjutab, et kristlus oli atraktiivne kahel põhjusel. Esiteks pakkus kirik inimestele kogukonda, kuhu nad said kuuluda. Selles kogukonnas suhtuti ka üksteisesse võrdselt, nii meelitas kirik just ühiskonna madalamatesse klassidesse kuuluvaid inimesi. Teiseks väga oluliseks põhjuseks oli Kösteri järgi kristlik sotsiaaltöö. Kristlased hoolitsesid üksteise eest, näljastele jagati süüa, lesknaistele pakuti kodu jne. See kõik pani aluse väga efektiivsele sotsiaalsüsteemile, mille hiljem Rooma riik võttis üle.⁹

Nii näeme, et juba esimestel sajanditel käis kristliku kuulutusega kaasas ka kristlik sotsiaaltöö, mis väljendus abivajajate aitamises. See on väga oluline fakt, kuna ka tänapäeval on misjoni ja sotsiaaltöö seos oluline teema.

Lisaks tuleb ära märkida, et muidugi pöördusid inimesed kristlusesse usulise kogemuse ja kristlastest kuulutajate veendumuste mõjul. Kristlik kuulutus muutis radikaalselt inimeste elu. Howard Clark Kee, Bostoni ülikooli teoloogiaprofessor, toob esile, et Jeesus kuulutas rõõmusõnumit, et Jumal otsib oma kadunud lapsi, nagu karjane lambaid. Läbi Jeesuse esitas Jumal kutse igale inimesele, eriti neile, kes olid tollases ühiskonnas sotsiaalselt marginaliseeritud. Jeesuse esitatud kutse vastuvõtmine põhjustas algkristluses oma perekonnast ja sotsiaalsetest kohustustest eemaldumist. Seega astusid kristlased justkui välja ilmaliku maailma normidest ja ühinesid Jumala perekonnaga.¹⁰ Seda mõtet toetab ka lingvist, vaimulik ja piiblitõlkija Eugene A.

⁸ <https://historyofchristianitypodcast.com/2017/09/29/five-historical-reasons-christianity-spread-quickly/>. (26.09.19).

⁹ <https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/religion/why/appeal.html>. (26.09.19).

¹⁰ Hefner, R. (1993). Conversion to Christianity. Historical and Anthropological Perspectives on a Great Transformation. Berkeley, USA: University of California Press. Lk 52-53.

Nida, kes ütleb, et varajane kristlus vastandus tollasele tsiviliseeritud maailmale ja kultuurile. Johannese ilmutuse valguses pidasid kristlased seda maailma mööduvaks ning ei soovinud sellega tegemist teha.¹¹ Nii tähendas misjon kadunud inimese päästmist kaduvast maailmast igavesse Jumala riiki. See andis misjonäridele veendumuse päästa kõiki, kes vajavad päästet. Pöördunutele põhjustas kristluse vastuvõtmine radikaalset elumuutust, mis ilmnis ühiskonna normidest lahti ütlemites ning uude Jumala perekonda vastuvõtmises.

Arusaam misjonist aga muutus ajaloo vältel, eriti peale seda kui kristlus sai osaks riigi süsteemist. Keskajal näiteks oli misjon paganate vastu tugevalt seotud ka nende ühiskondliku ja poliitilise allutamisega. Eesti kirikuloolane ja Tartu ülikooli usuteaduskonna kirikuloo professor Riho Altnurme ütleb, et keskajal ei peetud rahva kristlikuks saamisel silmas üksikisikute uskumuste ja veendumuste muutumist, vaid kogu rahva kaasamist ristirahva hulka ehk nende liitmist katoliku kirikuga. See pani inimesele peale kohustused, mille hulka kuulusid näiteks kiriku distsipliinile allumine, kirikukoormiste täitmine jne. Kui inimesest sai niimoodi ristirahva liige (s.t. ta ristiti), siis alles peale seda hakati jutlustamise, hingehoiu ja pihilkäimise läbi tegelema noore kristlase sisemise pöördumise küsimusega.¹² Nii oli misjon seotud poliitikaga, kuna kristlaseks saamine tähendas inimese allutamist teatud riiklikule võimule.

1.2 Misjon tänapäeval

Tänapäeval leidub kristlikus maailmas mitmeid eri arusaamu misjonist.

John Stott, anglikaani kiriku vaimulik ja teoloog ning populaarne autor, väidab, et tänapäeval on kaks äärmuslikku arusaama misjonist, mille vahele mahuvad kõik teised.

Esimene arusaam, mida Stott kutsub vertikaalseks, võrdsustab misjoni ja evangelismi. Misjoni eesmärgiks on kuulutus Jeesusest Kristusest kui maailma päästjast. Primaarselt on see kuulutus muidugi sõnaline. Äärmuslikumates vormides eitab see igasugust sotsiaaltööd. Igal juhul ei pea sellise arusaama toetajad vajalikuks kristlaste tegelemist ühiskondlike struktuuridega, kuna ühiskond on niikuinii määratud hukkumisele.¹³

¹¹ Nida, E. (1960). *Message and Mission: The Communication of the Christian Faith*. New York, USA: Harper and Row Publishers. Lk 208.

¹² Altnurme, R. (2018). *Eesti Kiriku- ja Religioonilugu*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. Lk 40-41.

¹³ Stott, J. (2002). *Kristlik misjon nüüdismaailmas*. Tallinn: Logos. Lk 19-20.

Teine arusaam, mida Stott kutsub horisontaalseks, väidab, et Jumala missiooni eesmärk ajaloos on olnud sotsiaalse harmoonia rajamine maailmas. Tänapäeval väljendub see näiteks industriaalsuhete humaniseerimises, külaarengu programmides, parema äri- ja tööetika otsinguis jne.¹⁴ Kirik peab pidevalt otsima võimalusi, et seda Jumala sotsiaalset harmooniat edendada ning ühiskonda teenida. Sellise arusaama toetajad peavad kõige äärmuslikumas vormis igasugust kristlikku sõnalist kuulutust päästmisest ja pattude andeksandmisest ebavajalikuks. Vaja on hoopis, et kristlik kirik töotaks koos teiste religioonidega, et luua õiglane ja parem maailm.¹⁵

Me ei tohi unustada, et Stott ise oli konservatiivne evangelikaal¹⁶, kes astus tugevalt viimase, horisontaalse, arusaama vastu, kui see muutus domineerivaks Kirikute Maailmanõukogus peale Uppsala assambleed 1968. aastal.¹⁷ Samas julges ta ka kritiseerida oma kaasevangelikaale, kui need jätsid ühiskondliku õigluse teema täiesti kõrvale.¹⁸

Stott üritab olla vahendusteoloog. Tema arvates kuulub sõnaline kuulutus ja sotsiaaltöö kokku. Need on partnerid, mis üksteist täiendavad ja aitavad viia maailma Kristuse armastust. On hetki, kus me peame inimestele kuulutama, et nad hukuvad kui nad Kristust ei tunne. Aga on ka teisi hetki, kus me ei pea jagama vaimulikke traktaate, vaid aitama inimest, kuna ta on haige, näljane või on tal mõni muu kehaline mure.¹⁹

Kuigi Stotti raamat „Kristlik misjon nüüdismaailmas“ ilmus aastal 1975, pean selle järeldusi misjonist tänapäeva maailmas aktuaalseks ka 21. sajandil. Minu arvates väljendab sõnalise kuulutuse ja sotsiaaltöö vahekord misjonis ka tänapäeva misjoni teemal olulisi küsimusi ning probleeme. Sel põhjusel võtan arvesse Stotti määratlusi, kui vaatlen misjonitööd Eesti Evangeelses Luterlikus Kirikus (EELK).

Stotti poolt välja toodud horisontaalset suunda (kuigi mitte täielikul kujul) esindab näiteks Bertil Ekströmi poolt toimetatud ja Maailma Evangeelse Alliansi poolt välja antud teoste kogumik „The Church in Mission“.²⁰ See sisaldab artikleid erinevatelt evangelikaalidelt üle terve maailma.

¹⁴ Ibid. Lk 21.

¹⁵ Ibid. Lk 8.

¹⁶ Evangelikalism (ingl. k. Evangelicalism) on ülemaailmne kristlik liikumine, mida esineb erinevates konfessioonides. Evangelikaalid rõhutavad inimese õigekssaamist läbi Jumala armu, pöördumiskogemuse olulisust, Piibli kui Jumala sõna autoriteeti ja evangelismi tähtsust. Allikas: <https://www.christianitytoday.com/ct/2018/march-web-only/what-is-evangelicalism.html> . (26.09.19).

¹⁷ Stott. Lk 22-24.

¹⁸ Ibid. Lk 11.

¹⁹ Ibid. Lk 31-34.

²⁰ Ekström B. (2016). The Church in Mission. Foundations and Global Case Studies. Pasadena, California: William Carey Library.

Autorite hulgas on nii õppejõude, pastoreid kui ka ilmikristlasi. Kui jätta kõrvale piibelliku misjoniteoloogia alased artiklid, siis ülejäänud teosed selles kogumikus räägivad jüngerlusest, kuulutamisest, koguduste rajamisest ning erinevatest edukatest misjonikogudustest maailmas. Diakooniast ning kristlikust sotsiaaltööst ühtegi eraldi artiklit pole. Nii on selle kogumiku autorite järgi primaarne misjoni juures sõnaline kuulutus Kristusest ja selle roll tänapäeva maailmas.

Vertikaalsesse suunda kaldub aga Luterliku Maailmaliidu (LWF) poolt välja antud misjonialane dokument „Mission in Context. Transformation, Reconciliation. Empowerment.“²¹ Selle teksti kokkuvõttes ka selgitatakse, et 1963. aasta Luterliku Maailmaliidu assambleel Helsingis mõisteti misjonit kitsalt evangelismina, kuid nüüd on Luterlikus Maailmaliidus misjoni mõistmisel toimunud areng, ja misjonit nähakse holistilisemana, kus kuulutusega käib kaasas kogu inimese eest võitlemine ja tema teenimine. Vaatamata holistilisuse taotlusele, ei räägi käesolev dokument peaaegu midagi kuulutamisest, koguduste rajamisest, evangeliseerimisest jne. Küll aga on dokumendi järgi misjoni ülesandeks *Transformation, Reconciliation* ja *Empowerment*. Esimene neist tähendab ühiskonna ja inimeste elude radikaalset muutumist. Kirik viib läbi sellist muutust, kui seisab kõige selle vastu, mis dehumaniseerib inimest. Kirik peab toetama kõiki, kes on saanud kannatada neoliberalse majandusliku globalisatsiooni tõttu.²² Teine *Reconciliation*, tähendab lepitust. Kirik peab lepitajana ja rahutegijana taastama rahumeelse koosseksistentsi maailmas. Lepitus tähendab ka seda, et kirik aitab näiteks koloniaalmaasid lepitada endiste kolooniade omanikega.²³ Kolmas *Empowerment* tähendab, et inimesed kasutavad oma ande, et aidata kõiki hädalisi, olenemata nende taustast ja usutunnistusest.²⁴ Igal juhul räägib Luterliku Maailmaliidu dokument sellest, et misjoni eesmärk on inimeste heaolu parandamine ning ühiskonna muutmine õiglasemaks ja paremaks.

Nii keskendub vertikaalne misjon kiriku sõnalisele kuulutusele ning horisontaalne peab oluliseks inimese maiseid vajadusi ja sotsiaalset olukorda.

²¹ LWF Department of Mission and Development. (2004). Mission in Context. Transformation. Reconciliation. Empowerment. Switzerland, Geneva: Lutheran World Federation.

²² Ibid. Lk 33-34.

²³ Ibid. Lk 34-35.

²⁴ LWF. Lk 35-36.

1.3 Misjon Eesti Evangeelses Luterlikus Kirikus

Milline on aga misjonitöö, mida tehakse Eesti Evangeelses Luterlikus Kirikus? Kindlasti leidub EELKs nii vertikaalset kui ka horisontaalset misjonikäsitlust. Seda tõendab juba see, et mõlemal eelmises lõigus toodud näitel on otsesed seosed EELK-ga.

Nimelt kuuluvad paljud EELK liikmed ja vaimulikud Eesti Evangeelsesse Allianssi (EEA) või teevad sellega vähemalt koostööd alliansspalvenädala vm raames. EEA president on hetkel EELK vaimulik Mihkel Kukk.²⁵ EEA kuulub aga Euroopa Evangeelse Allianssi kaudu ka Maailma Evangeelsesse Allianssi, kelle avaldatud on kogumik „The Church in Mission.“

EELK on aga ametlik liige Luterlikus Maailmaliidus, mis ühendab erinevaid luterlikke kirikuid maailmas. EELK peapiiskop Urmas Viilma on hetkel Luterliku Maailmaliidu Ida-Euroopa regiooni asepresident.²⁶ Luterliku Maailmaliidu ametlik dokument on „Mission in Context. Transformation. Reconciliation. Empowerment“, mida refereerin eelmises lõigus.

Millist teavet annavad EELK avalikud infoallikad misjoni kohta?

EELK kodulehel on eraldi väike tekst misjoni kui töövaldkonna kohta kirikus. Seal defineeritakse misjon, kui Jumala armastusest ja päästest kõneleva sõnumi edasiandmine. Misjonit peetakse eluhoiakuks, mis püüab jätta kaasinimese südamesse rõõmu ja lootuse kustumatud jäljed.

Veel antakse teada, et EELK misjonitööd juhib misjonikomisjon, praktilist tegevust koordineerib EELK Misjonikeskus, mille missioon on olla kogudustele partneriks.

Lisaks on lõpetuseks ära mainitud, et igal oktoobrikuu neljandal pühapäeval peetakse kirikutes misjonipüha, kus mõeldakse eriliselt misjonitöö peale. Siis tehakse selle töö tarbeks ka korjandus.²⁷

Väga tähtis osa on misjonil EELK arengukavas (2019-2028). Nagu juba sissejuhatuses sai mainitud, siis arengukava järgi on kogu EELK missiooniks Jeesuse misjonikäsu täitmine (Mt 28:20).²⁸ Seega on misjonile antud väga kõrge tähendus.

²⁵ <http://www.allianss.ee/juhtimine/juhatus/>. (26.09.19).

²⁶ <https://www.lutheranworld.org/content/vice-presidents>. (26.09.19).

²⁷ <https://www.eelk.ee/et/kiriku-korraldus/toovaldkonnad/misjon/>. (26.09.19).

²⁸ http://www.eelk.ee/wp-content/uploads/2018/11/Arengukava_2019-2028.pdf. (15.10.19).

Misjon on arengukava järgi ka üks kiriku neljast peamisest töövaldkonnast järgnevateks aastateks. Misjoni kui valdkonna eesmärgiks on evangeeliumi kuulutamine mittekristlastele kodu- ja välismaal. See valdkond hõlmab ka kuulutustööd kõrvalejäänud kirikuliikmete hulgas.²⁹ Kui vaadata seda määratlust Stotti vertikaalse või horisontaalse jaotuse alusel, siis on arengukavas antud definitsioon väga lai ja kõikehõlmav. Ilmselt arvaks enamik lugejaid, et kuulutus tähendab just sõnalist kuulutust, kuid seda ei öelda otse välja. Nii võib kuulutamine teatud tõlgenduse valgusel tähendada ka kogu inimese, nii tema ihu kui ka hinge teenimist.

Misjonitöö strateegiliseks eesmärgiks aastaks 2028 on kasvatada usus kindlaid ja tunnistavaid kristlasi, kes on aktiivsed koguduse liikmed ja misjonärid igapäevaelus.³⁰ Selline arusaam on selgelt vertikaalne, kuna soovib inimesi suunata eelkõige kristliku kiriku liikmeks astuma ja aktiivselt koguduse elust osa võtma.

Misjonitöö alaeesmäärke on arengukava järgi neli.

- 1) On loodud kontakt kõrvalejäänud koguduseliikmetega.
- 2) Kuulutustööd tehakse väljaspool kirikut.
- 3) On rajatud uusi kogudusi.
- 4) Välismisjonile on lähetatud EELK misjonär.³¹

Kontakti loomine võib toimuda nii evangelismi kui ka näiteks sotsiaaltöö raames. Enne sai mainitud, et ka kuulutusest võib erinevalt aru saada. Seda võib mõista kui ainult sõnalist kuulutust või kui laiemat kuulutustööd, mis on holistiline. Uute koguduste rajamine ja välismisjonäride läkitamine on omased pigem vertikaalsele misjonile, kuna horisontaalne misjon näeb, et sotsiaalset harmooniat võib teha koos teiste religioonidega ning kiriku eesmärk ei ole primaarselt suunata inimesi liituma endaga, kui õndsusvajaliku institutsiooniga. Vertikaalne misjon aga vajab misjonäre, kes on päästesõnumi kuulutajad ning kogudust, kus inimene liitub kristliku kogukonnaga.

Võime järeldada, et EELK arengukavas on misjonit mõistetud pigem vertikaalselt. Horisontaalset misjonit võib teatud tõlgendamise käigus leida, kuid otse seda ei mainita. Samas on arengukavas välja toodud põhimõtted väga laia tähendusväljaga.

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid.

Huvitav on see, et arengukava järgi on lisaks misjonile veel tähtsaks töövaldkonnaks ka diakoonia³², mille eesmärgid ja kirjeldus vastab väga hästi horisontaalse misjoni kirjeldusele. Seega võime jõuda sellisele järeldusele, et misjonit mõistetakse arengukava järgi vertikaalselt, kuid horisontaalse joone toob sisse diakoonia, mida peetakse samuti väga tähtsaks valdkonnaks. Siiski, jäädes ainult misjoni juurde, siis on domineeriv vertikaalne arusaam.

Eraldi teemana tuleb veel välja tuua välismisjon, mida koordineerib EELK Misjonikeskus. Hetkel on Misjonikeskuse kaasabil lähetatud misjonitööle Eestist 3 perekonda. Misjonikeskuse raames töötab Eestis 12 misjonäri.³³ Tuleb ära märkida, et ükski misjonär pole Eestist välja läkitatud ning ükski pole ka siia saabunud ainult Misjonikeskuse ja EELK toel. Kõigi mainitud inimeste puhul on üheks osapooleks Misjonikeskus ja teiseks mõni välismaine, tavaliselt Soome misjoniorganisatsioon.³⁴ EELK Misjonikeskuse üheks ülesandeks on toetada välismisjonäre. Seda tehakse mitmel viisil, näiteks antakse välja ajakirja Meie Misjon, mis juhib tähelepanu misjonäridele ja nende tööle, teiseks julgustatakse kogudusi olema välismisjonäridele tugikoguduseks, see tähendab neid rahaliselt ja nõuga toetama jne.³⁵ Sel põhjusel saab olema huvitav näha kui paljud EELK kogudused on mõnele misjonärile tugikoguduseks ja kuidas see arv on muutunud nüüd võrreldes 2004. aastaga.

Lisaks EELK Arengukavas, kodulehel ja Misjonikeskuse kodulehel antud infole on igal 167el EELK kogudusel kohustus esitada kord aastas sõnaline aruanne, kuhu tuleb märkida kuidas annab konkreetne kogudus oma panuse kogu kiriku misjonitöö jaoks. Nende aruannete põhjal olengi koostanud töö uurimusliku osa.

³² Ibid.

³³ <https://misjonikeskus.eelk.ee/meist/inimesed/>. (09.01.2020).

³⁴ Ibid.

³⁵ <https://misjonikeskus.eelk.ee/toetamine/anneta/>. (09.01.2020).

Uurimus

Minu töö uurimuslik osa seisneb 2004. ja 2018. aasta EELK koguduste sõnaliste aruannete misjoni peatükis leiduvate andmete jaotamises kategooriatesse, võrdlemises ja analüüsimises. Metoodiliselt töötasin läbi Tallinnas kohapeal 2004. ja 2018. aasta aruanded ja vastused jagasin kategooriatesse. Seejärel võrdlesin, et mis on muutunud 2004. ja 2018. vastuseid vaadeldes ja tõin selle välja. Analüüsimisel kasutasin erinevate teoloogide teoseid, et aru saada, kuidas sobituvad minu leitud vastava teema teaduslike mõtete ja tähelepanekutega. Võrdlus ja analüüs peaksid andma arusaama sellest, kuidas on muutunud misjonitöö EELKs ja milline on see tänapäeval.

2. Vertikaalne misjon

Esimene suurem jaotus hõlmab siis aruannetest selgunud vastuseid, mis paigutuvad J. Stotti järgi vertikaalse misjoni alla. Vertikaalne misjon hõlmab üritusi ja tegevusi, mille primaarne eesmärk on kristliku sõnumi sõnaline kuulutus. Mitmed alapeatükid käsitlevad küll teemasid, mis pole isenesest sõnaline kuulutus, kuid sel juhul peab antud teema olema tugevalt seotud sõnalise kuulutusega.

2.1 Jumalateenistus

Kõige esmasemalt meenub ilmselt inimestele seoses kristliku sõnalise kuulutusega jumalateenistus. Sel põhjusel on kõige esimeseks vertikaalse misjoni alateemaks just jumalateenistus

Selle alapeatüki alla paigutasin vastused, mille hulka kuulusid nii tavaline jumalateenistus kui ka suure osavõtuga pühade teenistused, erijumalateenistused ning teenistusele järgnev kirikukohv. Viimane paigutus siia alla, kuna on väga tugevalt seotud jumalateenistusega. Kõiki neid sündmusi iseloomustab see, et nad toimusid kirikuhoones või mõnes muus kogudusele kuulavas hoones. Siin ei ole arvestatud jumalateenistusi, mis on peetud näiteks hooldekodudes.

Erinevaid jumalateenistusi ei maininud 2004. aastal ükski kogudus misjonina,³⁶ 2018. aastal tegi seda 23 kogudust. Viimaste hulgas mainis 7 kogudust tavalist jumalateenistust, 12 suuri pühade teenistusi, 1 mootorratturite jumalateenistust ja 3 kirikukohvi.³⁷

Tavalise jumalateenistuse mõistmine misjonina on minu hinnangul probleemne. Peamiselt selle pärast, et teenistus pole suunatud väljapoole, vaid on eelkõige koguduse liikmete sisemine sündmus. Sellest annab märku juba see, et ühes vanimas jumalateenistuste pidamise korras, Didahees, on selgelt öeldud, et ristimata inimesed ei tohi osa saada armulauast.³⁸ Õigeusu kiriku liturgias on säilinud see nõue selles, et kogu teenistus on jagatud usuõppijate ja usklike liturgiaks. Usuõppijad, kes on ristimata, peavad vana kombe järgi lahkuma kirikust enne armulauatalitust.³⁹ Ka EELKs võivad armulauast, mis on aga jumalateenistuse üks kesksemaid osasid, osa saada ainult EELK ristitud ja konfirmeeritud liikmed.⁴⁰ Nii on jumalateenistusest täielikult osasaamise eelduseks juba koguduse liikmeks olemine. Seega puudub jumalateenistusel niiöelda *apostellein* ehk läkitamise ja väljasaatmise moment, mida rõhutab Jongeneel,⁴¹ eriti arvesse võttes ka seda, et enamik jumalateenistusi EELKs toimub kirikus ehk sakraalses ruumis, kuhu enamus Eesti inimesi ilmselt igapäevaselt ei satu. Siia juurde liitub ka kirikukohvi mõistmine misjonina, mis on täpselt sama problemaatiline, kuna kirikukohvi on eelkõige teenistusel ühises osaduses viibinud koguduse liikmete pärastine koosviibimine.

Sel põhjusel on minu jaoks igati arusaadav, miks 2004. aastal ei maininud tavalist jumalateenistust mitte ükski kogudus misjoni osana.⁴² Seda üllatavam on, et 2018. aastal tegid seda 7 kogudust. Lisaks mainisid 3 kogudust kohvilauda, mis tavaliselt toimub just pärast tavapärase jumalateenistust.⁴³ Selle arengu põhjuseid on raske selgitada. Üks võimalik seletus oleks see, et tavaline jumalateenistus on muutunud kirikust väljaspool olevate inimeste jaoks olulisemaks. Võibolla on see seotud nn asenduskristluse kasvamisega. Asenduskristlus on idee, mille järgi suur osa kirikuvõõrastest inimestest soovivad näha kristliku kiriku säilimist, kuid ei soovi selle liikmeks ise astuda. Nad ootavad, et keegi teine kannaks kristlust nende asemel.⁴⁴ Inimeste soov, et kirik

³⁶ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

³⁷ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

³⁸ Soom, K. (2015). Liturgika. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. Lk 45.

³⁹ Ibid. Lk 90.

⁴⁰ <https://eelk.ee/et/kiriklikud-talitused/armulaud/>. (24.03.2020).

⁴¹ Jongeneel. Lk 58.

⁴² EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁴³ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁴⁴ <http://www.eestikirik.ee/eestlased-soovivad-kristlikku-euroopat/>. (21.04.2020).

säiliks võib muuta aga koguduse ja selle tavapäraseid traditsioonilised teenistused atraktiivsemaks. See annab aga kogudusele võimaluse näha jumalateenistust misjonina.

On ka võimalik, et need 7 kogudust, kes kirjutasid aruandesse teenistuse misjoni osana⁴⁵ pidasid tegelikult silmas suuri rahvarohkeid pühade teenistusi, mida käsitlet allpool, kuid ei selgitanud oma mõtet. Samas puudub ka sellel mõttel tõendus. Sellele räägib vastu ka kohvilaua mainimine, mis tõendab, et vähemalt 3 kogudust⁴⁶ pidasid silmas tavalist jumalateenistust ja sellele järgnenud kohvilauda. Kirja pandud andmete põhjal saame järeldada seda, et tõusnud on nende koguduste arv, kes mõistavad tavalist jumalateenistust misjonina.

Eraldi tuleb käsitleda rahvarohkeid pühade jumalateenistusi (jõululaupäev, surnuaiapäev jne), kuna need eristuvad selgelt tavalisest jumalateenistusest. Need on tihti liturgilised teenistused ehk neis puudub armulauatalitus, need toimuvad mõnikord väljaspool kirikuhoonet (nt surnuaiapäev) ja neil osaleb traditsiooniliselt rohkem inimesi. Kuna H. C. Kee järgi on kristliku kuulutuse ja misjoni tuumsõnumiks see, et Jumal otsib võõraid ja kadunud inimesi,⁴⁷ siis rahvarohketel pühade teenistustel, kus on palju kirikuvõõraid inimesi, on selline kuulutus kindlasti omal kohal. Sel põhjusel on arusaadav, miks seda käsitletakse misjonina. Huvitav on aga see, et 2004. aastal, kui sarnased teenistused olid samamoodi olemas ja rahvarohked, ei nimetanud neid misjonina üksi kogudus. Selline areng annab märku, et kogudustes on suurenenud vajadus ja soov kõnetada suurtel rahvarohketel pühadel kirikus käivaid aga kogudusse mittekuuluvaid inimesi. Sellel soovil võib olla mitu põhjust, näiteks koguduse liikmete arvu langus jne.

Täiesti ainulaadsena tuleb välja tuua EELK Äksi Andrease koguduse poolt ära mainitud mootorratturite jumalateenistuse. See toimub mootorratta hooaja alguses ning sellel osaleb sadu inimesi, kes ei ole koguduse liikmed.⁴⁸ Oma olemuselt kuulub see teenistus kindlasti eelmises lõigus käsitletud suurte pühade teenistuste juurde, kuid oma erilise suunitluse ja sõnumiga on ta ainulaadne ja väärib eraldi välja toomist.

Jumalateenistuse mõistmine misjonina on kasvanud, seda nii tavalise teenistuse kui ka pühade teenistuse puhul.

⁴⁵ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Hefner. Lk 52-53.

⁴⁸ EELKKA. 2018. aasta EELK Äksi Andrease koguduse sõnaline aruanne, l. 3.

2.2 Sõnaline kuulutus väljaspool jumalateenistust.

Selle alapeatüki alla paigutasin kõik kogudustes toimuvad sündmused, mille peaesmärk on kristliku sõnumi sõnaline kuulutamine väljaspool jumalateenistust. Nimetan mõned üritused, mis siia alla paigutusid, need on näiteks piiblitunnid, piibliringid, osadusõhtud, kuulutusõhtud, palvused, väikegrupid, vennastekoguduse kuulutustunnid jne.

Selliseid üritusi mainis 2004. aastal 15 kogudust,⁴⁹ 2018. aastal 13.⁵⁰

Nende ürituste mõistmine misjonina on üldiselt õigustatud. Tuleb ära mainida, et mitmeski koguduses toimusid piiblitunnid mitte kirikus ega pastoraadis, vaid hoopis vallamajas või kogukonnakeskuses. Selle näiteks on EELK Nõo Laurensiuse kogudus, mis korraldas 2018. aastal piiblitunde mitmetes kuulutuspuntides üle terve kihelkonna.⁵¹ Sellisel juhul on see koguduse katse tulla kiriku hoonest välja, et kõnetada kristliku sõnumi abil oma ümbruskonnas elavaid inimesi. Toetudes Jongeneeli ja Roberti mõtetele, mis toonitavad, et juba Uues Testamendis on läkitamine ja väljasaatmine niivõrd keskne teema,⁵² võib öelda, et sõnaline kuulutus väljaspool teenistust peegeldab soovi jõuda kristliku kuulutusega oma kogukonnas elavate kirkuvõõrate inimesteni. Piiblitundi, palvusele jm võib kutsuda ka inimesi, kes pole kiriku liikmed aga kellel on huvi kristliku sõnumi või pühakirja vastu. Sellistest sündmustest osavõtmine võib aga tekitada ka huvi liituda kogudusega, kuna saavutatakse kontakt vaimuliku ja koguduse liikmetega. Nii võib sõnalist kuulutust väljaspool jumalateenistust kindlasti mõista misjonitöö osana.

Nagu näeme on selliste ürituste number jäänud peaaegu samaks (15⁵³ ja 13⁵⁴). Siin ei ole suuri muutusi toimunud. Ka ürituste olemus on üpris sarnane. Erilisena tooksin välja, et mõnel (3)⁵⁵ kogudusel, nagu näiteks EELK Puhja Dionysiose kogudusel,⁵⁶ on säilinud vana traditsioon pidada kord aastas kuulutusnädalaid. Siis toimub tavaliselt tervel nädalal koguduses sündmusi, millest on kõik huvilised oodatud osa võtma. Traditsiooniliselt toimub mitmeid jumalateenistusi, kus jutlustavad mujalt tulnud vaimulikud, kontserte, näitusi, piiblitunde jne. Kuna kuulutusnädal on suur ja pikk sündmus ning toimub korra aastas, siis on selle korraldamisse kaasatud üpris suur hulk

⁴⁹ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁵⁰ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁵¹ <http://nookirik.ee/wp-content/uploads/EELK-N%C3%B5o-koguduse-s%C3%B5naline-aruanne-2018.-aasta-kohta.pdf>. (22.04.2020).

⁵² Robert. Lk 1,2, 11

Jongeneel. Lk 58.

⁵³ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁵⁴ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ EELKKA. 2018. aasta EELK Puhja Dionysiose koguduse sõnaline aruanne, l. 5-6.

inimesi.⁵⁷ Tänu sellisele iseloomule on kuulutusnädal ka kogukonda kaasav sündmus ning võiks kuuluda ka kogukonna ja koguduse koostöö valdkonna alla. Paigutasin ta vertikaalse misjoni alla, sest nagu nimigi ütleb, on kuulutusnädala peamine ülesanne siiski kristliku sõnumi kuulutus.

Sõnaline kuulutus väljaspool jumalateenistust on stabiilselt säilitanud oma koha kogudustes tehtavas misjonitöös. 15 (2004.a.)⁵⁸ ja 13 (2018.a.)⁵⁹ on küllaltki suured numbrid, nii et sõnalist kuulutust väljaspool jumalateenistust peetakse EELKs oluliseks osaks misjonist.

2.3 Koguduse liikmete isiklik kuulutus ja tunnistus

Selle teema all on kõik, mis puudutas koguduse ilmikliikmete isiklikku kuulutustööd, mis võib hõlmata nii sõnalist kuulutust kui ka kutsumist kiriku üritustele jne. Siia juurde olen veel lisanud vaimuliku kirjanduse levitamise, mida valdavalt tegid samuti koguduse ilmikliikmed. Olen arvestanud ka vastused, kus kirjandust levitas koguduse vaimulik, kuna neid juhtumeid pole väga palju, nii et nende eraldi käsitlemine poleks mõttekas, ning koguduse vaimulik on samuti koguduse liige. Lisaks olen siia veel pannud kristliku raamatupoe olemasolu ning Pereraadio saadete kuulamise ja levitamise.

2004. aastal nimetas koguduse liikmete isiklikku kuulutust ja tunnistust 21 kogudust, nende hulgas 7 ilmikliikmete kuulutustööd, 10 vaimuliku kirjanduse levitamist, 3 Pereraadiot ja 1 kristlikku raamatupoodi.⁶⁰

2018. aastal vastas nii 38 kogudust, 23 nimetas ilmikliikmete kuulutust, 8 Pereraadiot, 6 vaimuliku kirjanduse levitamist ja 1 kristlikku raamatupoodi.⁶¹

EELK Misjonikeskus peab ilmikliikmete kuulutamist väga oluliseks. Misjonikeskuse visiooni järgi peaks iga koguduse liikme elu loomulik osa olema evangeeliumi kuulutamine.⁶² See annab märku, et tegemist on olulise valdkonnaga, mis on selgelt prioriteediks kiriku ametliku misjonikeskuse jaoks. Nii võiks arvata, et antud valdkond on ka kasvanud võrreldes 2004. aastaga. Kõiki nimetatud töövaldkonnad on kindlasti mõistetavad misjonina vertikaalse misjoni definitsiooni järgi. Nagu näha on selles valdkonnas toimunud suur kasv 14 aastaga. Märkimisväärselt on suurenenud koguduse ilmikliikmete kuulutustöö või vähemalt selle

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁵⁹ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁶⁰ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁶¹ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁶² <https://misjonikeskus.eelk.ee/meist/visioon/>. (01.04.2020)

äramärkimine kui koguduse misjonitöö osa. Selle kasvu põhjuseks võib olla suurem ilmikute kaasamine koguduses ja koguduse õpetaja kesksuse vähenemine. Ilmikute kuulutustöö kasv on otseselt seotud ka ülejäänud väljatoodud teemadega. Nii on suurenenud nende arv, kes kuulavad kristlikku raadiojaama Pereraadiot ning levitavad selle saateid. Huvitav on see, et teist Eesti kristlikku raadiojaama Raadio 7-et ei maininud ükski aruanne, see lubab oletada, et luteri kiriku liikmed kuulavad rohkem Pereraadiot. Vähenenud on aga veidi vaimuliku kirjanduse levitamine. Selle taga võib olla ühiskonna digitaliseerumine ning paberraamatute tähtsuse vähenemine.

Üks väga selge mõjutaja vaimuliku kirjanduse osas võib olla EELK Tartu Pauluse koguduse raamatupood. Kuna tegemist on ühe Eesti ainukese kristliku raamatupoega, mis müüb nii kristlikku kirjandust kui ka tarbeesemeid,⁶³ siis võib minu hinnangul selle mõju hinnata väga suureks, isegi kui ülejäänud kogudused seda otseselt ära maininud ei ole. Vaimuliku kirjanduse lugemine ja levitamine on otseselt seotud Pauluse raamatupoega. Samamoodi on ka jumalateenistus, sest Pauluse raamatupoes müüakse mitmeid luterlikuks jumalateenistuseks vajalikke esemeid (küünlad, Piiblid, liturgilised rõivad jne).⁶⁴ Mõlemad mainitud on aga kindlasti toetanud ka koguduse ilmikliikmete kuulutustegevust. Nii võib arvata, et Pauluse raamatupoe mõju on olnud suur.

Koguduse liikmete isikliku kuulutust ja tunnistust on iseloomustanud ilmikliikmete aktiivsuse kasv. Selle põhjuseks võib olla see, et EELK Misjonikeskus on ilmikliikmete kuulutustööd pidanud väga tähtsaks ning nende töö (läbi koolituste jm) on vilja kandnud.

2.4 Misjoniüritused

Selle alapeatüki alla paigutasin kõik üritused, mis on spetsifiliselt korraldatud misjoni eesmärgil ning mille korraldamisel on kaasa löönud mõni välismaine misjoniorganisatsioon, välismisjonär või EELK Misjonikeskus. Teiseks on siia arvestatud ka erinevad oikumeenilised üritused, nagu allianspalvenädala palvused jne. Oikumeenilised üritused oleks võinud paigutada ka väljaspool teenistust toimuva sõnalise kuulutuse alla, kuid pean vajalikuks neid eristada tavalisest väljaspool teenistust toimuvast sõnalisest kuulutustööst. Seda sel põhjusel, et oikumeenilisi üritusi korraldavad alati inimesed, kes on pärit erinevatest konfessioonidest. Misjoniürituse alla sobivad

⁶³ EELKKA. 2018. aasta EELK Tartu Pauluse koguduse sõnaline aruanne, l. 15.

⁶⁴ <https://www.pauluseraamatupood.ee/>. (24.04.2020).

oikumeenilised üritused, kuna minu hinnangul on kõigi mainitud ürituste eesmärk kirikute ühtne kristlik kuulutus oma kogukonnas.

Üritusi, mida korraldati välismisjonäride või EELK Misjonikeskuse abiga, toimus 2004. aastal 13 koguduses.⁶⁵ 2018. aastal toimus sarnaseid üritusi 5 koguduses.⁶⁶

Suur enamus misjoniüritustest olid minu hinnangul evangelistlikud üritused. Evangelism tähendab (sõnalist) kuulutust Jeesuse Kristuse ristisurmast, ülestõusmisest ja lunastusest. Kuna J. Stotti järgi võrdsustavad vertikaalse misjoni järgijad evangelismi ja misjoni,⁶⁷ siis minu hinnangul on misjoniürituste näol tegemist selgelt vertikaalse misjoni alla kuuluva tegevusega. Misjoniüritused on selgelt evangelistlikud üritused.

Vajalik on ära märkida, et 2004. aasta aruannetes oli misjoniürituste näol ära mainitud kaks konkreetset sündmust. Üks neist oli Tartus toimunud Missio 2004, teine Tallinna misjonipäevad. Mõlemad olid suured üritused.⁶⁸ Missio 2004 ajal toimus programm kolmapäevast pühapäevani Tartu kirikutes. Sõna võtsid erinevate alade inimesed, nagu näiteks Andrus Ansip, Tõnu Lehtsaar jt. Peakõneleja oli soomlane Kalevi Lehtinen. Oli olemas eraldi programm nii lastele, noortele kui ka täiskasvanutele. Kaasa teenisid mitmed muusikakollektiivid, nagu Tartu Maarja koguduse segakoor Soli Deo Gloria jt.⁶⁹

Tallinna misjonipäevad kestsid 3 päeva reedest pühapäevani. Esinesid muuhulgas Tunne Kelam, Joel Luhamets, Leevi Reinaru jt. Esines misjonikoor. Üritused toimusid erinevates Tallinna kirikutes ja muudes asutustes. Üks misjonipäevade korraldajatest, Leevi Reinaru, mainis et päevade eelarve oli 130 000 krooni.⁷⁰

Missio 2004 on ära maininud 9 kogudust, millest 6 olid Tartu, 2 Valga ja 1 Võru praostkonnast. Tallinna misjonipäevi mainis 4 kogudust, millest kõik kuulusid Tallinna praostkonda.⁷¹ Mõlemad mainitud üritused olid väga suured ning nende korraldamisse oli kaasatud palju kogudusi ja nende liimeid. Kui palju kirikuvõõraid inimesi jõudis nende ürituste kaudu kiriku juurde, pole teada. Kindel on vaid see, et 2018. aastal ühtki sellise mastaabiga üritust ei korraldatud. Suuremaks ürituseks 2018. aastal olid kirikupäevad, mis toimusid Narvas. Siiski mainis neid aruannetes ainult

⁶⁵ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁶⁶ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁶⁷ Stott. Lk 19-20.

⁶⁸ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁶⁹ <http://www.eestikirik.ee/joel-luhamets-missiol-teeb-sisulist-tood-jumal/>. (17.04.2020)

⁷⁰ <http://www.eestikirik.ee/misjonipaevadel-kuulutati-hea-lootuse-sonumit/>. (17.04.2020)

⁷¹ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

2 kogudust, mis mõlemad kuulusid Viru praostkonda. Ülejäänud 3 misjoniüritust 2018. aastal olid peamiselt EELK Misjonikeskusega koos korraldatud üritused, nt evangeelne õhtu sõna ja muusikaga, kus laulis Misjonikoor jne.⁷² Nii võib andmete põhjal püstitada hüpoteesi, et suured misjoniüritused on kaotanud oma mõju. Siiski ei saa seda kindlalt väita, kuna vaja läheks uurida ka 2004. ja 2018. aasta vahepeal olevat misjonitööd. Ei saa välistada, et näiteks 2017. aastal oli sellistel üritustel suurem kaal. Kindlalt saab öelda ainult seda, et 2018. aastal selliseid suuri misjoniüritusi, nagu Missio 2004 ja Tallinna misjonipäevad, ei korraldatud.

Oikumeenilisi üritusi mainis 2004. aastal 1 kogudus,⁷³ 2018. aastal 6 kogudust.⁷⁴ Nagu näha on toimunud väike kasv oikumeeniliste ürituste korraldamises. See on loogiline arvestades, et Eesti kristlaskond on arvuliselt vähenenud peale 2004. aastat ja nii on omavaheline koostöö üha vajalikum. Samas on oikumeeniliste ürituste osakaal üldpilti arvestades ka 2018. aastal üpris väike. 2018. aastal on võrreldes 2004. aastaga vähenenud suurte misjoniürituste arv ning veidikene kasvanud oikumeeniliste ürituste korraldamine. Samas on see kasv olnud väike, nii et üldiseloostajaks jääb ikkagi misjoniürituste langus.

2.5 Koguduse õpetaja tegevus väljaspool jumalateenistust

Koguduse õpetaja tegevus väljaspool jumalateenistust tähendab nii vaimuliku tööst lähtuvaid ülesandeid (talitused, sõnavõttud kontsertide eel jne) kui ka tema aktiivsust kogukonnas, nt kaasalöömist vallavalitsuse töös jne. Igall juhul on tegemist koguduse õpetaja enda tegevusega, mille eesmärk on kristliku sõnumi kuulutus, kiriku positsiooni tugevdamine kogukonnas ja inimeste kutsumine kirikuga liituma.

2004. aastal mainis sellist tegevust 40 kogudust ja see oli nii vertikaalse misjoni kui ka kogu andmestiku kõige populaarsem vastus.⁷⁵ 2018. aastal andis sama vastuse 45 kogudust, ka siin on tegemist vaieldamatult kõige levinuma vastusega.⁷⁶

Minu hinnangul on Eestis ka selgelt nõudlus vaimuliku aktiivsuse järele kohalikus kogukonnas. Uuringu „Elust, usust ja usuelust 2015“ järgi toetab 66% eestlasi kiriku kaasamist riiklikult tähtsate

⁷² EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁷³ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁷⁴ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁷⁵ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁷⁶ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

pühade või sündmuste tähistamisse, pea sama palju toetab seda, et kirik säilitaks oma traditsioonilised kombetalitused ja õpetuse ning moraalinormid. Lisaks on paljudele eestlastele tähtsad kiriklike talituste, nagu laulatus (45% vastanuist), ristimine (35%) ja matus (63%) olemasolu.⁷⁷ Seega võib öelda, et koguduse õpetaja tegevusele laiemas kogukonnas on turgu, kuna nende arv, kes soovivad tema teenust, on märgatavalt suurem, kui tema koguduse liikmete arv.

Saadud andmete põhjal võime esmapilgul järeldada, et koguduse õpetaja töökoormus on suurenenud. Samas ei pruugi selline järeldus tõene olla. Kindlalt saame väita seda, et EELKs on endiselt koguduse vaimulikul väga tähtis roll kiriku poolt tehtavas misjonitöös.

Siiski on toimunud muutusi. Me ei tohi unustada, et suurenenud on koguduse ilmiikliikmete kuulutustöö, nagu saime teada alapeatükist „Koguduse liikmete isiklik kuulutus ja tunnistus.“ Lisaks on hakatud mõistma teatud koguduseõpetaja töö valdkondi misjonina, mida varem nii et mõistetud. Nii mainis talituse õpetaja töö osana misjonina 2004 ainult 5 kogudust (2 mainisid leeri, 3 matuseid)⁷⁸. 2018 on see arv 19 (4 leer, 15 matus).⁷⁹ Kristlike talituste mõistmine misjonina on väga suurelt kasvanud. Eriti puudutab see matuseid. See on igati kooskõlas uuringu „Usust, elust ja usuelust 2015“ tulemustega.

Kontsertidel sõna võtmine ja kohalolek vaimuliku poolt on jäänud samaks, 2004 mainis 11 kogudust,⁸⁰ 2018 10 kogudust.⁸¹

Koguduse õpetaja sõnavõttud ja tegevus väljaspool kogudust, nt avalikel üritustel, koolides, vallamajas jne, on tegelikult vähenenud. 2004 nimetas neid 24 kogudust,⁸² 2018 16 kogudust.⁸³

Võttes arvesse ka ilmiikliikmete kuulutustöö kasvu ja seda, et 2018 mainiti aruannetes keskmiselt rohkem asju kui 2004, võime siiski järeldada et kogudus vaimuliku keskne roll misjonitöös on siiski vähenenud. Samas on kasvanud tema teatud tööülesannete misjonaarne iseloom, eriti matuste osas.

2.6 Teated

Teadete all on mõeldud koguduse üritustest ja tegemistest teavitamist erinevate kanalite abil.

⁷⁷ Altnurme, L. Asenduskristlus kui missioloogiline võimalus. Kirjeldav osa. — Kuhu lähed Maarjamaa? Toimetanud Eerik Jõks. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu. 2016. Lk 225-226.

⁷⁸ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁷⁹ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁸⁰ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁸¹ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁸² EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁸³ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

2004. aastal nimetas teateid 19 kogudust,⁸⁴ 2018. aastal 32 kogudust.⁸⁵

Nagu näeme on koguduse tegevustest teavitamine muutunud olulisemaks. Selle põhjuseks võib olla, et teavitamisviise on tulnud juurde seoses interneti arenguga. Lisaks on võimalik, et maapiirkondades, kus on paljud muud tegevused kadunud, on kirikule oluline teavitada kogukonda oma tegemistest ja tuletada meelde, et kogudus on siiani olemas.

Samas on problemaatiline nii teadete paigutamine vertikaalse misjoni alla kui ka nende mõistmine misjonina ülevõtteks.

Kui vertikaalne misjon tähendab J.Stotti järgi primaarselt sõnalist kuulutust Kristusest⁸⁶, siis teavitamine seda otseselt ei sisalda. Samas annab teavitamine võimaluse tulla nendele koguduse üritustele, kus toimub kristlik kuulutus. Ilmselt on koguduse teavitustöö üks eesmärke see, et võimalikult paljud inimesed tuleksid koguduses toimuvatele üritustele. Kui mõista teateid sel viisil lahutamatult koos kristliku kuulutusega, siis on mõistetav nende paigutamine vertikaalse misjoni alla.

Samas ei eristanud kogudused aruannetes erinevat teavitustööd. Nii ei eristatud teavet jumalateenistuste kohta ja näiteks selle kohta, mis kellaaegadel kirik või kantselei on lahti jne. Kui inimene tuleb tänu teabele kirikuhoonesse või kontserdile kirikusse, millel puudub vaimulik osa, kas see on siis misjon? Kuna sõnaline kuulutus puudub siis on sellise töö mõistmine vertikaalse misjonina keeruline. Samas võib inimene saada kirikuhoone külastusest inspiratsiooni, et külastada kirikut veel kord ja siis juba näiteks jumalateenistuse ajal. Seega on potentsiaal kuulustööks olemas. Sel põhjusel, ning arvestades et minu hinnangul on teavitamine kogudustes tugevalt seotud kuulutusega, on teadete mõistmine (vertikaalse) misjonina õigustatud.

Teavitustöö olulisuse kasv võib minu hinnangul olla seotud infoühiskonna levikuga. 2005. aastal oli Eesti Statistikaameti järgi kodune internetiühendus 214 000 leibkonnal, 2018 oli see number 494 000.⁸⁷ Interneti levik võimaldab informatsiooni üha kiiremini edastada. Ma arvan, et just sel on ka kogudustes teavitustöö muutunud järjest olulisemaks.

⁸⁴ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁸⁵ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁸⁶ Stott. Lk 19-20.

⁸⁷ <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=IT20>. (21.04.2020).

2.7 Laste,- noorte,- kooli ja peretöö

Selle alapeatüki alla paigutasin kogudustes tehavata töö, mis on suunatud lastele ja noortele. Selle töö näiteks on noorteõhtud ja noorteringid, pühapäeva- ja beebikool, jalgpallimisjon jne. Eraldi käsitlen koguduste koolides tehtavat tööd, mis võib väljenduda nii usuõpetuse tundides, kooli ruumides läbi viidavast leerikursusest jne. Peretöö tähendab koguduse tööloiku, mille eesmärgiks on kaasata kogu perekonda, see tähendab nii lapsi kui ka vanemaid. Selline töö võib väljenduda kogupere üritustes, nagu laadad, töötoad, perelaagrid jne.

Laste ja noortetööd mainis 2004. aastal 9 kogudust (2 noorte,-, 7 lastetööd). Koolitööd 4 kogudust. Peretööd ei maininud 2004 mitte ükski kogudus.⁸⁸

2018. aastal märkis laste- ja noortetööd 5 kogudust (2 noorte,- 3 lastetööd). Koolitööd 9 kogudust (sealhulgas 1 kristlikku kooli). Peretööd 3 kogudust.⁸⁹

Laste ja noortetöö (millega on tugevalt seotud kooli,- ja peretöö) on minu hinnangul meie kiriku jaoks väga oluline teema. EELK noortetöötegijate Titta Hämäläineni ja Helina Voogne sõnul on noored kiriku ainukene missioloogiline võimalus, mis on väljakutseks kõigile kogudustele.⁹⁰ Nad rõhutavad veel, et ka varajane kristlus oli algselt nn noorteliikumine.⁹¹ Ma olen Hämäläineni ja Voognega nõus ning arvan, et misjoniga jõudmine noorteni on EELK jaoks väga tähtis küsimus. Laste- ja noortetöö tõus või langus võrreldes 2004. aastaga ei ole selle töö teema, nii et ma ei oska öelda kuidas on muutunud see töövaldkond EELKs. Antud andmed näitavad meile, et laste- ja noortetöö mõistmises koguduse misjonina on toimunud väike langus. Samas on selle valdkonna ära maininud nii 2004. kui ka 2018. aastal suhteliselt vähesed kogudused.

Koolitöö kasv võib anda märku sellest, et kogudused kasutavad rohkem ära oma suhteid kohaliku kooliga ning mõistavad rohkem neid kokkupuuteid kui misjonit.

Üks kogudus mainis 2018. aastal ka kristliku kooli olemasolu. Tegemist oli EELK Tartu Peetri kogudusega, kes mainis Tartu Luterlikku Peetri Kooli.⁹² Kristlikke koolide arv on kindlasti kasvanud võrreldes 2004. aastaga. Eesti Kristlike Erakoolide Liidu (EKEL) andmetel on see arv ainuüksi viimase viie aasta (2014-2019) jooksul kahekordistunud.⁹³ EKELi andmete põhjal on

⁸⁸ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁸⁹ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁹⁰ Hämäläinen, T, Voogne H. Noored kui missioloogiline võimalus. Seletav osa I. — Kuhu lähed Maarjamaa? Toimetanud Eerik Jõks. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu. 2016. Lk 275.

⁹¹ Ibid. Lk 269.

⁹² EELKKA. 2018. aasta EELK Tartu Peetri koguduse sõnaline aruanne, l. 15.

⁹³ <http://www.kristlik.edu.ee/new/kool/>. (17.04.2020).

kahel Eesti Kristlikul Erakoolil otsene seos mõne luterliku kogudusega. Need on Tartus asuv Peetri kool ja Tallinnas asuv Toomkool. Aruandes oli ära mainitud ainult Peetri kool. Igal juhul annab kooli seos EELKga põhjust arvata, et selle kooli õpilased on puutunud luterliku kirikuga rohkem kokku ja omavad positiivsemat hoiakut EELK suhtes. Selles mõttes on kristliku (ja eriti spetsiifiliselt luterliku) kooli olemasolu kindlasti EELK jaoks misjonaarne võimalus.

Peretööd mainis 2018. aastal 3 kogudust.⁹⁴ Tegemist on küllaltki väikese numbriga, kuid arvestades, et 2004. aastal ei maininud seda valdkonda ükski kogudus, siis on tegemist ometi uue nähtusega. Kuivõrd perepoliitika on osa EELK missioonist Eesti ühiskonnas⁹⁵, siis võib perele tähelepanu pööramist pidada küllaltki loogiliseks. Samas on ikkagi tegemist väikese töövaldkonnaga.

Üheks väga heaks näiteks nii laste,- noorte kui ka peretöös on EELK Saku Toomase kogudus. Tegemist on ühe EELK noorima kogudusega, mis asutati 2013. aastal.⁹⁶ Saku koguduses toimub üpriski laiahaardeline töö nii laste, noorte kui ka peredega. Lastetöö hulka kuulub nii pühapäevakool, lastelaagrid kui ka beebilaul. Noortetöös sisaldub nii jalgpallitöö (mis on omanäoline Eestis), noorteõhtud, noorte jumalateenistused kui ka tüdrukute klubi. Peretöö alla võib kanda koguduse laada, mis toimub kord aastas ja kus pakutakse tegevusi kogu perele. Oma töö mitmekesisuse poolest on Saku kogudus kindlasti vägagi silmapaistev.⁹⁷

Samas peab ütlema, et laste,- noorte,- pere ja koolitöö osa üldisest EELK misjonitööst on siiski väga väike.

2.8 Kontakt välismisjoniga

Kontakt välismisjoniga tähendab, et koguduses töötab mõni välismisjonär, kogudus korraldas midagi koos välismisjonäri või kogudus toetab erinevate vahenditega mõnda välismisjonäri.

2004. aastal oli 15 kogudusel kontakt välismisjoniga,⁹⁸ 2018 oli see number 8.⁹⁹

Välismisjonile on kindlasti omane läkitamine ja väljasaatmine, mida rõhutavad misjoni juures Jongeneel ja Robert.¹⁰⁰ Välismisjonärid lahkuvad oma tavapärasest keskkonnast, et kuulutada

⁹⁴ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁹⁵ <https://kjt.ee/2016/01/eelk-missioon-voimalused-ja-tegelikkus/>. (17.04.2020).

⁹⁶ <http://saku.eelk.ee/kirik/kes-me-oleme/>. (24.04.2020).

⁹⁷ EELKKA. 2018. aasta EELK Saku Toomase koguduse sõnaline arunne, l. 11.

⁹⁸ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

⁹⁹ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

¹⁰⁰ Jongeneel. Lk 58.

Robert. Lk 1,2,11.

kristlikku sõnumit neile võõraste inimeste keskel võõral maal. Selles mõttes on välismisjon üks ehedamaid misjoni vorme, mis vastab väga täpselt sõna „misjon“ tähendusele.

Milline oli aga välismisjoni seis EELKs 2004. aastal? Tollal oli EELK Misjonikeskuse toetajateks peamiselt soome misjoniorganisatsioonid. Ametlik koostööleping oli Soome Misjoniseltsiga. Eestis töötasid misjonäridena soomlastest abielupaar Mika ja Anne Tuovinen, kes olid läkitatud Soome Rahvamisjoni poolt. Kaks eestlast, Anu Väliaho ja Liliann Keskinen olid EELK Misjonikeskuse poolt läkitatud tööle Venemaale. Eestlane Rael Leedjärv oli minemas misjonitööle Keeniasse. Kõiki neid kolme toetasid kas Soome või Rootsi misjoniorganisatsioonid. Igal juhul võis EELK häälekandjas Eesti Kirikus ilmunud artikli järgi kõnelda misjonitöö laienemisest.¹⁰¹

2018. aastal on Eestist läkitatud tööle 3 perekonda ja Eestis töötab Misjonikeskuse raames 12 misjonäri. Endiselt on tugev koostöö soome partneritega.¹⁰² Samas on näiteks Soome suurim misjoniorganisatsioon, Soome Misjoniselts, kes sõlmis 2004. aastal EELK-ga koostööleppe, Eestis oma tööd täielikult lõpetamas, et keskenduda riikidele, kus kristlik kogukond on tagakiusu all ja kus riigi taristu on nõrgem.¹⁰³ Nii on Eestis jäänud samaks eestlastest välismisjonäride arv, suurenenud Eestis töötavate välismaalastest misjonäride arv, säilinud on ka kontaktid Soome misjoniorganisatsioonidega, kuid taandumas on siiski peamine koostööpartner.

Kuidas kajastub see hetkeseis ja muutus nüüd aruannetes? Võime näha, et välismisjoni mainimises on toimunud langus, 2004 mainis 15¹⁰⁴ ja 2018 ainult 8 kogudust¹⁰⁵. See on huvitav, kuna Eestis töötavate välismisjonäride arv on märkimisväärselt suurenenud. Tundub, et kogudused ei maini üldiselt välismisjonäre oma aruannetes. Väga vähe on mainitud ka Eestist läkitatud misjonäride toetamist. 2004 olid mõned kogudused maininud Keskinenide toetamist.¹⁰⁶ Võib järeldada, et tavakogudustel on nõrk side välismisjoniaga ning see side on võrreldes 2004. aastaga vähenenud veelgi.

¹⁰¹ <http://www.eestikirik.ee/luterliku-kiriku-misjonitoo-laieneb/>. (17.04.2020).

¹⁰² <https://misjonikeskus.eelk.ee/meist/inimesed/>. (17.04.2020).

¹⁰³ <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=eestikirik20190227.2.7.1>. (17.04.2020).

¹⁰⁴ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

¹⁰⁵ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

¹⁰⁶ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

3. Horisontaalne misjon

Horisontaalne misjon hõlmab üritusi ja tegevusi, mille primaarne eesmärk on inimeste sotsiaalne teenimine. See ei tähenda, et vertikaalne ehk sõnalise kuulutuse pool peaks puuduma, kuid see pole ainukene ja peaeesmärk. Horisontaalse misjoni all olevad tegevused on oma loomult holistilised, ehk need üritavad teenida inimest tervikuna, nii tema keha kui ka hinge.

3.1 Hoolekandeesutuste töö, hingehoid ja kodukülastused

Selle alapeatüki all on esiteks koguduste töö, mida tehakse erinevates hoolekandeesutustes, nagu haiglad, hooldekodud, päevakeskused jne. See töö võib väljenduda näiteks selles, et koguduse õpetaja või mõni koguduse liige külastab hoolekandeesutust, et pidada vestlust, palvusi, sünni- ja muid tähtpäevi jne. Arvestasin siia ka koguduse eakate töö, kuna see toimub tihti koostöös hooldekoduga ning tänu selle väiksele hulgale pole selle iseseisvalt käsitlemine mõttekas. Teiseks on siin peatükis veel hingehoidlikud vestlused, mida on peetud nii kirikus, inimeste kodudes, hooldekodudes jm. Kolmandaks paigutasin siia ka kodukülastused, kus koguduse vaimulik või mõni ilmikliige on külastanud mõnda koguduse liiget tema kodus eesmärgiga pidada hingehoidlikku vestlust, jagada armulauda jne.

Hoolekandeesutuste külastamist mainis 2004. aastal 5 kogudust, hingehoidu 0 ja kodukülastusi 4 kogudust.¹⁰⁷

2018 märkis hoolekandeesutustes tehtava töö ära 9 kogudust, hingehoiu 4 ja kodukülastused 4 kogudust.¹⁰⁸

Hoolekandeesutuste töö, hingehoiu ja kodukülastuste mõistmine misjonina võib põhineda sellel, et kõigil on olemas niiöelda läkitamise ja väljasaatmise ehk *apostellein* moment.¹⁰⁹ Näiteks hoolekandeesutuse või kodu külastamisel tuleb välja minna kiriku hoonest, et jõuda inimese juurde. Hingehoiu puhul tuleb väljuda oma tavaolukorrast ja võtta aega teise inimese kuulamiseks. Kuna kõigil kolmel juhul ei ole sellise väljaminemise peamine eesmärk ainult sõnaline kuulutus, vaid kogu inimese holistiline teenimine, siis on arusaadav ka nende kolme valdkonna paigutamine horisontaalse misjoni alla. Ära tuleb märkida ka see, et H.Kösteri sõnul iseloomustas juba varast

¹⁰⁷ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

¹⁰⁸ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

¹⁰⁹ Jongeneel. Lk 59.

Robert. Lk 1,2, 11.

kristlust sõnalise kuulutuse kõrval ka sotsiaalne abi.¹¹⁰ Nii on inimeste abistamine juba algusest pealt tugevalt seotud kristliku misjoniga.

Tuleb ära märkida, et üldiselt peeti hoolekandeesutuste all silmas hooldekodusid, 2004 täpsustas 3 kogudust, et tegemist oli hooldekoduga, 2 märkisid eakate töö, mis tähendas eakate kohtumisi ja sünnipäevade korraldamist tihti koostöös hooldekoduga.¹¹¹ 2018 täpsustas 4 kogudust, et külastati hooldekodusid, 2 eakate tähtpäevade korraldamist, 2 haiglate ja 1 vangla külastamist.¹¹² Vangla on küll eelkõige kinnipidamis,- mitte hoolekandeesutus, kuid kuna vanglates tehtav koguduse töö ei erine minu hinnangul iseloomult muudes hoolekandeesutustes tehtavast tööst ja vanglatööd nimetas ainult 1 kogudus (EELK Viru Jaagupi kogudus),¹¹³ siis olen selle arvestanud muu hoolekandeesutuste töö hulka.

Nagu näha on hoolekandeesutuste töös toimunud väike kasv võrreldes 2004. aastaga. Töö on ka mitmekesisestunud veidi, sest 2018 nimetati lisaks hooldekodudele ka haiglates ja vanglas tehtavat tööd.¹¹⁴ Vanglat mainiti küll ainult ühel korral ja see on seotud sellega, et seda maininud koguduse, EELK Viru Jaagupi koguduse, vaimulik on ühtlasi ka Viru vangla kaplan.¹¹⁵ Siiski peab nentima, et hoolekandeesutuste töö või vähemalt selle mõistmine misjonina on kokkuvõttes üpris väike. Hingehoidu kui misjoni mõistmine on kasvanud veidikene võrreldes 2004. aastaga. Hingehoiul võiks minu hinnangul olla olemas misjonaarne aspekt, kuna religioonipsühholoog Tõnu Lehtsaare sõnul tähendab hingehoidlik vestlus alati kontakti,¹¹⁶ lisaks võib kristlikus hingehoius kasutada näiteks Piiblit¹¹⁷, palvet¹¹⁸ jm kristlikke elemente. Nii on hingehoid võimalus aidata inimest füüsilise poole pealt, kuid juhtida teda ka kogudusega liituma. Viimase all ei pea ma silmas haige inimese ärakasutamist, vaid pigem selle tutvustamist milliseid võimalusi pakub kirik ja usk probleemidega toimetulekuks. Samas on hingehoidu nimetanud koguduste arv siiski üldpilti arvestades väike.

Kodukülastuste arv ei ole muutunud.

¹¹⁰ <https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/religion/why/appeal.html>. (01.04.2020).

¹¹¹ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

¹¹² EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

¹¹³ EELKKA. 2018. aasta EELK Viru-Jaagupi koguduse sõnaline aruanne, l. 3.

¹¹⁴ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

¹¹⁵ EELKKA. 2018. aasta Viru-Jaagupi koguduse sõnaline aruanne, l. 1-3.

¹¹⁶ Lehtsaar, T. (2015). Hingehoiu psühholoogia. Tallinn: Allika kirjastus. Lk 201.

¹¹⁷ Ibid. Lk 196-199.

¹¹⁸ Ibid. Lk 193-195.

Igal juhul saab öelda, et vaatamata väikesele kasvule ja languse puudumisele mõistavad vähesed EELK kogudused hoolekandeesutuste tööd, hingehoidu ja kodukülastusi misjonina.

3.2 Diakoonia ja sotsiaaltöö

Diakoonia ja sotsiaaltöö sisaldavad mõlemad inimeste sotsiaalsete probleemide, nagu näiteks üksindus, alkoholism, haigused jne, ennetamist ja nendega tegelemist.

Diakooniat mainis 2004. aruannetes 3 kogudust ja sotsiaaltööd samuti 3.¹¹⁹ 2018. aruannetes märkis diakoonia 2 kogudust ja sotsiaaltööd 5 kogudust, nendest viiest neli täpsustasid, et sotsiaaltöö all mõeldi humanitaarabi jagamist.¹²⁰

Aruannete põhjal jääb selgusetuks, mis on diakoonia ja sotsiaaltöö vahe, kuna minu hinnangul kasutati neid sünonüümidenä. EELK enda kodulehel on öeldud, et diakoonia on kristlik hoolekandetöö abivajajate toetamisel. Diakooniatöö näidetena tuuakse välja hoolekandeesutuste ja kodukülastused, eakate sünnipäevad, hingehoid, humanitaarabi jne.¹²¹ Seega on diakoonia niivõrd lai mõiste, et selle alla võiks mahtuda kogu minu töö horisontaalse misjoni peatükk, kuna John Stotti järgi tähendab horisontaalne misjon sotsiaalse harmoonia ja õiglasema ühiskonna loomist.¹²² Samas ei ole kogudused andnud vastuseks ainult diakoonia, vaid on eristatud näiteks sotsiaaltööd, kodukülastusi, hingehoidu jt. See lubab oletada, et mitmete koguduste jaoks on kas diakoonia mõiste võõras või ei soovita seda mingil põhjusel kasutada. Lisaks võime järeldada, et need kes on diakooniat nimetanud, võivad seega selle all mõelda väga laia valdkonda, mille alla võivad kuuluda ka näiteks kodukülastused ja hingehoid, mida käsitlesin eelmises alapeatükis. Seetõttu ei ole päris selge, mida mõeldakse diakooniatöö all. Ka aruannetes pole kogudused täpsustanud mida mõeldakse diakooniatöö all.

2004. aasta aruannetes puudusid selgitused ka sotsiaaltöö kohta, samas 2018 täpsustasid viiest vastanust neli, et sotsiaaltöö all mõeldakse humanitaarabi jagamist.¹²³ Igal juhul ei saa päris selgeks, et milles seisneb koguduste sotsiaal- ja diakooniatöö ja kuivõrd see kattub eelmises alapeatükis käsitletud teemadega. On arusaadav, et 2018. aastal kujutas sotsiaaltöö endast peamiselt humanitaarabi jagamist.

¹¹⁹ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

¹²⁰ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

¹²¹ <https://eelk.ee/et/kiriku-korraldus/toovaldkonnad/diakoonia/>. (15.02.2020).

¹²² Stott. Lk 8.

¹²³ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

Sotsiaal- ja diakooniatööd mõistetakse misjonina väga vähestes kogudustes, 2004 6¹²⁴ ja 2018 7.¹²⁵ See arv pole väga palju muutunud. See ei tähenda tingimata seda, et sotsiaal- ja diakooniatöö osakaal meie kirikus on väike, vaid et ei nähta selle valdkonna seoseid misjoniga.

4. Teeliste Kirik ja Kirikute Öö

Teeliste Kirik ja Kirikute Öö on mõlemad projektid, mille eesmärk on kirikuhoone avatus ja koguduste tutvustamine laiemas kogukonnas. Kuna mõlemat mainiti märkimisväärselt aruannetes, siis on vajalik neid käsitleda eraldi peatükina. Teeliste Kiriku korraldajaks on Eesti Kirikute Nõukogu.¹²⁶ Kirikute Ööd korraldab MTÜ Kirikute Öö.¹²⁷ Teeliste Kiriku eesmärk on informeerida laiemat avalikkust, millal on erinevates Eestimaa paikades asuvate kirikute uksed lahti ja millised üritused toimuvad kogudustes. Teeliste Kiriku projekt toimub kogu aasta jooksul.¹²⁸ Kirikute Öö toimub kord aastas hiliskevadel ühe päeva jooksul, mil kogudused avavad ennast kogukonnale ja kutsuvad inimesi endaga tutvuma. Tavaliselt toimuvad kogudustes erinevad üritused, nagu kontserdid, töötoad, palvused jne.¹²⁹ 2004 nimetas Teeliste Kirikut 6 kogudust, Kirikute Ööd ei maininud üksi kogudus.¹³⁰ 2018 mainis Teeliste Kirikut 20 ja Kirikute Ööd 7 kogudust.¹³¹ Mulle tundub, et Eestis on küllaltki suur nõudlus selliste projektide järgi. Uuringu „Usust, elust ja usuelust 2015“ järgi soovib pea 60% eestlastest külastada kirikut kui seal parasjagu ei toimu jumalateenistust.¹³² Minu hinnagul pakuvad kogudused seda võimalust just nende kahe programmi kaudu. Igal juhul on kirikuhoone koguduse jaoks missioloogiline võimalus.

¹²⁴ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

¹²⁵ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

¹²⁶ <http://www.teelistekirikud.ekn.ee/2019/kontakt.php?menyy=Kontakt>. (24.03.2020).

¹²⁷ https://xn--kirikute-u4aa.ee/?page_id=66. (24.03.2020).

¹²⁸ <http://www.eestikirik.ee/teeliste-kirikud-alustavad-uut-suvehooaega/>. (24.03.2020).

¹²⁹ <https://jarva.ee/tanavu-toimub-kirikute-oo-10-juunil/>. (24.03.2020).

¹³⁰ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

¹³¹ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

¹³² Lisa: Elust, usust ja usuelust 2015 tulemused tunnuste „sugu“ ja „rahvus“ alusel. — Kuhu lähed Maarjamaa? Toimetanud Eerik Jõks. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu. 2016. Lk 477.

Teeliste Kiriku projekt sai alguse 2001. aastal ja on pidevalt kasvanud.¹³³ Nagu näeme mõistavad ka järjest rohkemad kogudused EELKs Teeliste Kirikus peituvaid misjonaarseid võimalusi.

Märkimisväärselt on kasvanud nende koguduste arv, kes on märkinud misjoni alla just Teeliste Kiriku projekti. Suures osas on tegemist maakogudustega.

Ma ei leidnud infot, millal alustati Eestis Kirikute Öö korraldamist, kuid aruannete põhjal võib oletada, et 2004. aastal Eestis veel Kirikute Ööd ei toimunud. 2018 mainisid Kirikute Öö misjoni all ära 7 kogudust, kellest enamiku näol oli tegemist keskmise suurusega või väikelinnas asuva kogudusega.¹³⁴ Näiteks nimetas Kirikute Ööd Viljandi Pauluse kogudus, kus toimus kirikukohvik ja huvilistele mõeldud programm.¹³⁵

Samas on Teeliste Kirik oma formaadi poolest juba kindlasti pikaajalisem ja seega ka populaarsem koguduste jaoks, mida näitavad ka aruanded.

Igal juhul võime järeldada, et võrreldes 2004. aastaga on kogudused hakanud rohkem kasutama nii Teeliste Kiriku kui ka Kiriku Öö projekte oma misjonitöö tarbeks. Põhjuseks võib olla see, et väga paljud inimesed, ka need kes ei kuulu kogudusse, soovivad külastada kirikuhooneid kui seal ei toimu koguduste tavapäraseid (jumalateenistus jne) üritusi. Teeliste Kirik ja Kirikute Öö pakuvad selle jaoks võimalusi.

5. Kogu töö

Küllalt palju oli nii 2004. kui ka 2018. aastal kogudusi, kes nimetasid, et kogu koguduse tegevus või töö ongi misjon. Selle peatüki alla olen paigutanud just need kogudused.

2004. aastal nimetas 24 kogudust, et kogu nende töö ongi misjon.¹³⁶ 2018. aastal oli see arv 10.¹³⁷ Arusaam, et kogu koguduse töö on misjon on ühest küljest arusaadav. D.L. Roberti järgi kuulub misjon kristluse tuuma juurde ning kristlik sõnum ise nõuab enda jagamist ja levitamist.¹³⁸ Seega

¹³³ <http://www.teelistekirikud.ekn.ee/2019/kontakt.php?menyy=Kontakt>. (24.03.2020).

¹³⁴ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

¹³⁵ EELKKA. 2018. aasta EELK Viljandi Pauluse koguduse sõnaline aruanne, l. 12.

¹³⁶ EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

¹³⁷ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

¹³⁸ Robert. Lk 1, 2, 11.

võib mõista vastust, et kogu töö on misjon, kui väidet et kõik koguduse töövaldkonnad toetavad kristliku sõnumi kuulutamist. See on igati kooskõlas ka EELK Arengukavas öelduga, et kogu EELK missiooniks on Kristuse misjonikäsu täitmine.¹³⁹ See on nn lai arusaam misjonist.

Teisest küljest on kogu koguduse töö misjoniks pidamine problemaatiline. Seda sel põhjusel, et koguduse sõnalise aruande formaat nõuab misjoni eristamist ülejäänud töövaldkondadest. Kui kõigi valdkondade eesmärk oleks kokkuvõttes misjon, siis ei oleks ju vaja eraldi misjoni alapeatükki aruannetes üldse välja tuua. Ka EELK Arengukavas mainitakse küll alguses nn laia arusaam misjonist, mis on kogu kiriku peaülesanne, kuid hiljem eristatakse nn kitsast misjonit ja selle eesmärgi teiste töövaldkondade, nt diakoonia jne kõrval.¹⁴⁰ Sel põhjusel on minu hinnangul aruannetes eeldatud vastust koguduses tehtavale nn kitsale misjonitööle. See on töö, mis minu arvates peaks sisaldama Jongeneeli mainitud *apostellein* või *pempein* momenti ehk (välja)saatmist ja läkitamist.¹⁴¹ Kogudus peaks kitsa misjoni käigus suunama oma tegevuse väljapoole ennast, et kutsuda uusi inimesi kirikuga liituma.

Mida selle valguses saab järeldada vastusest, et kogu koguduse töö on misjon?

Võib oletada, et kogudused, kes nii on vastanud, on pidanud silmas laia misjonit. Selle põhjuseid võib olla mitmeid. Näiteks on võimalik, et aruannete koostajad ei mõistnud, et aruannetes nõutakse informatsiooni kitsa misjoni kohta. Samas võib põhjuseks olla ka see, et ei osata eristada laia ja kitsast misjonit või puudub kogudustes hoopis kitsas misjon. Viimasel juhul tuleks need kogudused paigutada hoopis järgmise alapeatüki kogudustega kokku, kes vastasid, et neil puudub misjonitöö. Siiski jääb selgusetuks, mida on täpselt mõeldud vastusega, et kogu töö on misjon.

Ära tuleb mainida, et võrreldes 2004. aastaga on siiski selline vastus kaotanud populaarsust. Nii võib öelda, et 2018. aastal on rohkemad kogudused mõistnud, et aruannetes on mõeldud kitsast misjonit. See võib viidata nii sellele, et aruannete formaadis nõutud vastusest on saadud aru kui ka sellele, et misjonitööd selle erinevates vormides tehakse rohkem kui 2004. aastal.

6. Puudub

Nii 2004. kui ka 2018. aastal mainisid paljud kogudused, et neil puudub misjonitöö.

¹³⁹ http://www.eelk.ee/wp-content/uploads/2018/11/Arengukava_2019-2028.pdf. (23.04.2020).

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ Jongeneel. Lk 58.

2004 oli neid kogudusi 31,¹⁴² 2018 aga 26.¹⁴³

Seega on nende koguduste arv, kes väidavad, et neil puudub misjonitöö, küll veidi langenud, kuid jäänud samasse suurusjärku. Väide, et koguduses puudub misjonitöö on problemaatiline D.L. Roberti mõtte valguses, et misjon kuulub olemuslikult kristluse juurde. Kristlik sõnum on mõeldud jagamiseks ja levitamiseks.¹⁴⁴ Siia võib lisada H.C. Kee ja E. Nida kirjutatu, mille järgi kristlik sõnum nõuab teise inimese kutsumist siit maailmast Jumala riiki.¹⁴⁵ Nii võib küsida, et kas ükski kristlik kogudus saab eksisteerida ilma misjonita. Kui jumalateenistusel jutlustatakse, siis juba kutsutakse inimesi Jumala riiki. Mida võime aga siis järeldada sellest, et nõnda paljud kogudused kirjutavad, et neil puudub misjonitöö?

Esiteks näitab see, et EELKs on väga erinevad arusaamad sellest, mis on misjon. Sellest annab märku fakt, et suur hulk kogudusi mainib, et neil ei ole misjonitööd, samal ajal kui pea sama suur hulk väidab, et jumalateenistus on misjon. Ma olen üpris kindel, et jumalateenistused toimuvad ka nendes kogudustes, kus misjonit ei peaks olema, kuid teenistust ei nähta misjonina.

Teiseks näitab see arv, et EELKs on küllaltki palju maakogudusi, kus koguduse tööd tehtakse minimaalselt. Kuna laiemas mõttes, vastavalt Robertile, Keele ja Nidale, ei ole olemas kogudust ilma misjonita, siis minu hinnangul tuleks misjonitöö puudumise all mõelda spetsiifiliselt misjonile ehk kirikuhoonest väljapoole suunatud töö puudumist ehk nn kitsast misjonit, mida mainisin juba eelmises alapeatükis. Seda tööd paljudes kogudustes ei tehta.

Kolmandaks ei ole vaatamata kirikuliikmete langusele langenud misjonit tegevate koguduste arv, vaid kogudused on pigem avastanud uusi viise, kuidas teha misjonitööd. Sellest annab märku see, et 2018. aasta aruannetes kirjutati misjoni valdkonna alla keskmisest palju rohkem vastuseid, kui 2004. aastal.

Kokkuvõttes võime öelda, et nende koguduste arv jäänud suhteliselt samaks, kus kitsamas mõttes misjonitööd ei teha või tehakse minimaalselt, kuid üldkiriklikult on misjon pigem kasvanud ja mitmekesistunud.

¹⁴² EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.

¹⁴³ EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.

¹⁴⁴ Robert. Lk 1, 2, 11.

¹⁴⁵ Hefner. Lk 52-53.

Nida. Lk 208.

Kokkuvõte

Minu bakalaureusetöö eesmärk oli koguduste sõnaliste aruannete põhjal kaardistada ja selgitada välja millist misjonitööd tehakse Eesti Evangeelses Luterlikus Kirikus. Lisaks soovisin teada saada, kuidas on see misjonitöö muutunud võrreldes 2004. aastaga.

Töö esimene etapp oli uurimusele eelneva teoreetilise osa kirjutamine. Selleks töötasin läbi erinevate missioloogide ja teoloogide teosed, et anda ülevaade misjonist, selle olemusest, ajaloost, seisust tänapäeval ja olukorrast EELKs.

Järgmine samm oli EELK konsistooriumi arhiivi külastamine Tallinnas, kus töötasin läbi 2004. ja 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded. Mainisin ka oma töö sissejuhatuses, et tänu puhkenud koroonaviiruse epideemiale õnnestus mul arhiivi külastada kõigest ühe korra ja sel põhjusel ei

saanud ma töösse tuua väga palju näiteid konkreetsetest kogudustest. Siiski jõudsin kõik aruanded läbi vaadata ja leida andmed, mis kajastavad misjonitöö üldseisu EELKs.

Kogutud andmed jagasin kategooriatesse, nii et sarnase nimetajaga vastused sai paigutada ühise alapeatüki alla. Andmete laiemas jaotamises lähtusin anglikaani teoloogi John Stotti vertikaal-horisontaal jaotusest. Viimasest väljapoole jäävad vastused paigutasin eraldi.

Seejärel võrdlesin 2004. ja 2018. aasta tulemusi ning misjonitöö hetkeseisu. Järelduste tegemisel kasutasin nii teoreetilises osas mainitud tekste kui ka teisi missioloogiat puudutavaid teoseid ja kogumikke.

Minu töö oli kaks uurimisküsimust. Esiteks: millised muutused on toimunud misjonitöös lähtudes 2004. ja 2018. aasta EELK koguduste sõnalistest aruannetest?

Toon välja olulisemad muutused, mille avastas aruandeid uurides.

- 1) Märkimisväärselt on kasvanud vastuste arv. 2004. aastal anti kokku 212 vastust, 2018. aastal aga 268. Kuna EELK koguduste arv on püsinud peaaegu sama, siis on kasv seotud millegi muuga, kui koguduste arvu suurenemisega. Minu hinnangul järeldub sellest, et kogudustes tehtav misjonitöö on mitmekesistunud ja kogudused on avastanud palju uusi viise misjonit teha, näiteks Teeliste Kiriku ja Kirikute Öö programmi raames jne. Mitmekesistumise põhjuseks võib olla kiriku liikmete langus.
- 2) Misjonitöö on endiselt valdavalt vertikaalne (2004. aastal 136 vastust, 2018. a. 181 v.). Väga tähtsa koha on säilitanud koguduse õpetaja tegevus väljaspool kogudust (2004. a. 40 v., 2018 45 v.), kuid kasvanud on jumalateenistuse mõistmine misjonina (2004. a. 0 v., 2018. a. 23 v.), koguduse liikmete isiklik kuulutus (2004. a. 21. v., 2018. a. 38 v.) ja teadete osatähtsus (2004. a. 19 v., 2018. a. 32. v.). Nende arengute põhjusteks võivad olla jumalateenistuse puhul koguduse liikmete langus ja asendus kristluse levimine, isikliku kuulutustöö puhul EELK Misjonikeskuse töö (läbi koolituste jm) inimeste aktiveerimiseks ja teadete puhul infoühiskonna levik.
- 3) Suurenenud on Teeliste Kiriku ja Kirikute Öö mõistmine misjonina (2004. a. 6 v., 2018. a. 27. v.). Selle põhjuseks võib olla see, et uuringute järgi soovivad väga paljud Eesti inimesed külastada kirikuhooneid, kui seal ei toimu parasjagu koguduse tavapäraseid üritusi (jumalateenistused jne). Need kaks programmi pakuvad selle jaoks võimalusi.

4) Vähenenud on koguduste arv, kes väitisid, et kogu nende töö on misjon (2004. a. 24 v., 2018. a. 10 v.). Põhjused võivad peituda nii sõnalise aruande formaadis nõutud vastuste mõistmise kasvus kui ka misjonitöö mitmekesistumises ja kasvus võrreldes 2004. aastaga. Minu teiseks uurimisküsimuseks oli: millist misjonitööd tehakse EELK kogudustes 2018. aasta seisuga?

- 1) Misjonitöö EELKs on valdavalt vertikaalne (181 vastust), misjonit mõistetakse kristliku sõnalise kuulutuse raames toimuvana. Horisontaalne misjon on marginaalne (24), kuid siiski olemas.
- 2) Kõige populaarsemad misjonitöö vormid EELKs on koguduse õpetaja tegevus väljaspool jumalateenistust (45), koguduse liikmete isiklik kuulutus (38), teated (32) ja Teeliste Kirik ning Kirikute Öö (27).
- 3) EELKs on endiselt väga palju kogudusi, kus misjonitöö puudub või on see minimaalne. (26).

Kasutatud allikad

- 1) Jongeneel, J.A.B. (2002). Philosophy, Science and Theology of Mission in the 19th and 20th Centuries. Frankfurt Am Main: Peter Lang GmbH
- 2) Robert, D. (2009). Christian Mission. How Christianity became a World Religion. Oxford, UK: Wiley-Blackwell.
- 3) Hefner, R. (1993). Conversion to Christianity. Historical and Anthropological Perspectives on a Great Transformation. Berkeley, USA: University of California Press.
- 4) Nida, E. (1960). Message and Mission: The Communication of the Christian Faith. New York, USA: Harper and Row Publishers.
- 5) Altnurme, R. (2018). Eesti Kiriku- ja Religioonilugu. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- 6) Stott, J. (2002). Kristlik misjon nüüdisaailmas. Tallinn: Logos.
- 7) Ekström B. (2016). The Church in Mission. Foundations and Global Case Studies. Pasadena, California: William Carey Library.

- 8) LWF Department of Mission and Development. (2004). Mission in Context. Transformation. Reconciliation. Empowerment. Switzerland, Geneva: Lutheran World Federation.
- 9) Soom, K. (2015). Liturgika. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- 10) Altnurme, L. Asenduskristlus kui missioloogiline võimalus. Kirjeldav osa. — Kuhu lähed Maarjamaa? Toimetanud Eerik Jõks. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu.
- 11) Hämäläinen, T, Voogne H. Noored kui missioloogiline võimalus. Seletav osa I. — Kuhu lähed Maarjamaa? Toimetanud Eerik Jõks. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu.
- 12) Lehtsaar, T. (2015). Hingehoiu psühholoogia. Tallinn: Allika kirjastus.
- 13) Lisa: Elust, usust ja usuelust 2015 tulemused tunnuste „sugu“ ja „rahvus“ alusel. — Kuhu lähed Maarjamaa? Toimetanud Eerik Jõks. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu.
- 14) http://www.eelk.ee/wp-content/uploads/2018/11/Arengukava_2019-2028.pdf. (23.04.2020).
- 15) <http://www.piibel.net/#q=jh%2020%2C21>. (26.09.19).
- 16) <http://www.piibel.net/#q=mt%2028%2C%2019%2D20>. (15.10.19).
- 17) <http://www.stephenjbedard.com/about-me/>. (26.09.19).
- 18) <https://historyofchristianitypodcast.com/2017/09/29/five-historical-reasons-christianity-spread-quickly/>. (26.09.19).
- 19) <https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/religion/why/appeal.html>. (26.09.19).
- 20) <https://www.christianitytoday.com/ct/2018/march-web-only/what-is-evangelicalism.html>. (26.09.19).
- 21) <http://www.allianss.ee/juhtimine/juhatus/>. (26.09.19).
- 22) <https://www.lutheranworld.org/content/vice-presidents>. (26.09.19).
- 23) <https://www.eelk.ee/et/kiriku-korraldus/toovaldkonnad/misjon/>. (26.09.19).
- 24) <https://misjonikeskus.eelk.ee/meist/inimesed/>. (09.01.2020).
- 25) <https://misjonikeskus.eelk.ee/toetamine/anneta/>. (09.01.2020).
- 26) <https://eelk.ee/et/kiriklikud-talitused/armulaud/>. (24.03.2020).
- 27) <http://www.eestikirik.ee/eestlased-soovivad-kristlikku-euroopat/>. (21.04.2020).
- 28) <http://nookirik.ee/wp-content/uploads/EELK-N%C3%B5o-koguduse-s%C3%B5naline-aruanne-2018.-aasta-kohta.pdf>. (22.04.2020).
- 29) <http://www.eestikirik.ee/joel-luhamets-missiol-teeb-sisulist-tood-jumal/>. (17.04.2020)
- 30) <https://misjonikeskus.eelk.ee/meist/visioon/>. (01.04.2020)

- 31) <http://www.eestikirik.ee/misjonipaevadel-kuulutati-hea-lootuse-sonumit/>. (17.04.2020)
- 32) <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=IT20>. (21.04.2020).
- 33) <http://www.kristlik.edu.ee/new/kool/>. (17.04.2020).
- 34) <https://kjt.ee/2016/01/eelk-missioon-voimalused-ja-tegelikkus/>. (17.04.2020).
- 35) <http://www.eestikirik.ee/luterliku-kiriku-misjonitoo-laieneb/>. (17.04.2020).
- 36) <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=eestikirik20190227.2.7.1>. (17.04.2020).
- 37) <https://eelk.ee/et/kiriku-korraldus/toovaldkonnad/diakoonia/>. (15.02.2020).
- 38) <http://www.teelistekirikud.ekn.ee/2019/kontakt.php?menyy=Kontakt>. (24.03.2020).
- 39) https://xn--kirikute-u4aa.ee/?page_id=66. (24.03.2020).
- 40) <http://www.eestikirik.ee/teeliste-kirikud-alustavad-uut-suvehooaega/>. (24.03.2020).
- 41) <https://jarva.ee/tanavu-toimub-kirikute-oo-10-juunil/>. (24.03.2020).
- 42) <https://www.pauluseraamatupood.ee/>. (24.04.2020).
- 43) <http://saku.eelk.ee/kirik/kes-me-oleme/>. (24.04.2020).
- 44) EELKKA. 2004. aasta koguduste sõnalised aruanded.
- 45) EELKKA. 2018. aasta koguduste sõnalised aruanded.
- 46) EELKKA. 2018. aasta EELK Äksi Andrease koguduse sõnaline aruanne, l. 3.
- 47) EELKKA. 2018. aasta EELK Puhja Dionysiose koguduse sõnaline aruanne, l. 5-6.
- 48) EELKKA. 2018. aasta EELK Tartu Pauluse koguduse sõnaline aruanne, l. 15.
- 49) EELKKA. 2018. aasta EELK Tartu Peetri koguduse sõnaline aruanne, l. 15.
- 50) EELKKA. 2018. aasta EELK Saku Toomase koguduse sõnaline aruanne, l. 11.
- 51) EELKKA. 2018. aasta EELK Viru-Jaagupi koguduse sõnaline aruanne, l. 1-3.
- 52) EELKKA. 2018. aasta EELK Viljandi Pauluse koguduse sõnaline arunne, l. 12.

Summary

The aim of this bachelor's thesis is to find out and analyse what kind of Christian mission work is being done in the Estonian Evangelical Lutheran Church (EELC) in the year 2018 and also to compare the present mission with the mission work that was being done in 2004.

Methodologically, the thesis is based on the reports that every congregation of EELC has to submit to the consistory of the EELC in Tallinn once a year. One part of the report deals with the mission work that each congregation is doing locally. I worked through the mission part of all reports submitted in 2004 and 2018 and categorized the different results. For example, I put together all answers which said that the Sunday divine service is the mission that the congregation does.

I used the 2018 reports because they were the newest when I started writing my thesis. The 2004 reports I use because they are old enough to give a good picture how has the mission work changed comparing to 2018.

After categorizing the results I compared the answers submitted in 2004 and 2018. I also used different academical texts dealing with missiology to analyse the answers and situation in the EELC. All this should show what has changed between 2004 and 2018 and give a clear picture about the mission work that is being done in the EELC in 2018.

My thesis is built up so that chapter 1 is a theoretical introduction to the research. I use different theologians to talk about what is Christian mission, the historical background of mission, the present situation and the broader picture of mission in the EELC.

Chapter 2-6 deals with the results I found from the reports. I divided the answers by using a division that was constructed by the world famous Anglican theologian John Stott. He divided Christian mission into two, one of them is the vertical mission which mainly deals with the oral proclamation of the Christian message, the other one is the horizontal mission which has an holistic approach and wants to help people with their social problems as well. Chapter 2 deals with answers that I grouped into vertical mission (divine service, contact with foreign mission etc) and chapter 3 horizontal (diaconia, social work etc).

Chapters 4-6 have answers which did not fit into the vertical-horizonta system. Chapter 4 talks about two programs (Teeliste Kirik, Kirikute Öö) which help congregations to open their church buildings to the larger part of the society. Chapter 5 has answers which say that the whole work of the congregation is mission and chapter 6 deals with answers that say that the congregation does not have any mission work.

I concluded several things. First, about the changes that have taken place between 2004 and 2018.

- 1) I concluded that the number of total answers has risen significantly, it was 212 in 2004 and 268 in 2018. This shows that congregations have found more different ways to make mission.
- 2) The mission was mainly vertical both in 2004 and 2018. The work of the local pastor outside the church is still very important in both results but in 2018 we can see a rise in the missionary understanding of the ordinary divine service, the proclamation that is being done by the local members of the congregation and the spreading of information about the activities of the church. The reasons behind these changes may be the growth of vicarious religion, the decrease of official members of the church (divine service), the work that has been done by the Mission Centre of the EELC to encourage ordinary Christians to be active (proclamation by local members) and the growth and importance of the info society (spreading information).
- 3) There has also been a significant rise in the mission that is being done through the programs (Teeliste Kirik, Kirikute Öö) that help congregations to open their church buildings to the larger part of the society. The reason behind this is probably the fact that people want to go the church when it is open but there are no ordinary Christian rituals (divine service etc) going on in the building. These programs enable people to do that.
- 4) The number of congregations who claimed that their whole work is mission has went down. The reasons may be that the pastors have understood what is meant by mission in the report or it may show an increase in the mission work that is being done.

Secondly, I concluded about the mission work that is being done presently in the EELC.

- 1) The mission is mainly vertical (181 answers). Horizontal mission is marginal (24).
- 2) Most popular forms of mission are the work of the local pastor outside the church (45), the proclamation by local members of the congregation (38), spreading information about the activities of the church (32) and the programs of Teeliste Kirik and Kirikute Öö (27).

- 3) There is still a large amount of congregations who do not have a mission work or it is very minimal (26).

Lisad

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Robert Bunder, annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Misjonitöö Eesti Evangeelses Luterlikus Kirikus 2004. ja 2018. aasta koguduste sõnaliste aruannete põhjal“, mille juhendaja on Kaido Soom, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Robert Bunder

27.04.2020